

ARYAN BOOK DEPOT,
RAJAHMUNDRY.

శ్రీబమ్మెర పోతనామాత్యకవి విరచిత
శ్రీమద్భాగవతము - అష్టమ స్కంధములోని

వామన చరిత్రము

ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యసహితము

వెల రూ. 1—0—0.

ఆర్యపుస్తకాలయము,

రాజమహేంద్రవరము.

ధ్రువోపాఖ్యానము-సటీక	...	వెల రూ	0—12—0
కుచేలోపాఖ్యానము-సటీక	0—5—0
కావ్యకథావళి	0—12—0

Do. Selections in Prose & Verse 1—0—0

శ్రీరస్తు.

కళావిలాసము.

ఇది

జే.మేంద్రమహాకవి సంస్కృతమునకుఁ

దెనుఁగువచనము.

క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుగారిచే వ్రాయఁబడినది.



ప్రకాశకులు:

ఆర్యపుస్తకాలయము,

రాజమహేంద్రవరము.

1937

సర్వస్వామ్యసంకలితము.

కాకినాడ:

కాకినాడముద్రాక్షరశాలయందా

ముద్రితము.



క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు.

ద్వితీయముద్రణ పీఠిక.

ఇది ప్రథమమున శ్రీ సకస్వతీ పత్రికాముఖమున వెలువడినది. నేటికి దీనికి మరల బైటికివచ్చి పదిమంది సజ్జనులయెదుట నిలుచునదృష్టము పట్టినది. చేవలేనిచారివిషయములో, బెద్దలు “పామునెగుటనైన బడవచ్చును గాని పండితులయెగుట బడరా” దంగురు. చేవలేనిదైనచో నీకళావిలాసము మొదటనే పండితుల యెగుట బడియుండకపోవును. దీనిచేవ చాలమంది పండితులెఱిగియున్నారు. “బాధవచ్చుదినములును భాగ్యమువచ్చు దినములును దెలియ”వంచురు. ఆర్యపుస్తకాలయాధిపతులమూలమున నీకల్పము పడిమంది. యాద్యులచేతులలో, బడు భాగ్యము నందినది.

సాధారణముగా నిందలికళలను “నేను జనువలేను, తెలిసికొనలే”దని చెప్పువా రుండఁగూడదు. అట్టి వారెంతటివేత్తలయినను గళావిషయమున వెనుకఁబడినవారే. ఈకళలను దెలిసికొనినవానియెదుట నింతటియంతటివారు నిలువఁజాలరు. ఇదిసీతిబోధకు సీతిబోధిని, కళాబోధినికి, గళాబోధిని, కథలకుఁ గథామంజరి. వెట్టివెట్టికథలనుజదువకుండు. దీనిలోనికథలు సీతిదాయకములు, జ్ఞానదాయకములును. బాలురు వృద్ధులు దీనిని జదివి యార్యపుస్తకాలయమును గౌరవింపుండు. కళావిలాసముల నొందుండు.

ఈకళావిలాసమును, ఆర్యపుస్తకాలయాధికారులు శ్రీ. నాథము అప్పలనరసింహముగారికిఁ బ్రకటించుకొన నే ననుమతియిచ్చితిని. క్రొత్తపల్లి సూర్యరావు.

ప్రథమముద్రణసీతీక.

ఈగ్రంథమును మహాకవిజేమేంద్రుఁడు సంస్కృతమున 10 స్కంధములుగా నార్యావృత్తములతో రచించెను. ఇమ్మహాకవి కృతగ్రంథములు పెక్కులు గలవు. కాని దీనియందు హితోపదేశమునందు విష్ణుశర్మ నీతులువలెనే లోకులు చేయుమోసములం దెఱుపఁజేసి మూలదేవుండను నొక నేర్పరి వణిక్పుత్రున కుపదేశించు మిమంబున బాగుపడఁ దలఁచిన వారికెల్ల హస్తపుస్తకంబుగ నుండునట్లుపదేశములం జేసియున్నాఁడు. 'పుస్తకం హస్తభూషణ' మ్మననార్యోక్తి యిప్పొత్తముం దాల్చిన హస్తమునకే చెల్లవలయును. జేమేంద్రుఁడు లోకానుభవముపూర్తిగాఁ గలవాఁ డనుట కీగ్రంథమే సాక్ష్యమిచ్చును. దీనిని మొదట బొంబాయిలో రా॥రా॥ ఇచ్చారాం నూర్యారాం దేశాయాయను పండితుఁడు గుజరాతిభాషలోనికిమార్చెను. వారియనుమతిపైఁ బిమ్మట రా॥రా॥ ఆంబాలాల్ పండితుని పుత్రుఁడు రామప్రతాపశర్మగారు హిందీలోనికి భాషాంతరికరించెను. ఇచ్చారాం నూర్యారాం దేశాయాగారు పెంచి పెద్దగ్రంథముం గావించిరి. దానికే రామప్రతాపశర్మగారి సరియైన భాషాంతరికరణము. ఏనువారి యిద్దఱగ్రంథములనుండి వ్రాయవలెనని తలంచి పరిచయము గల హిందీగ్రంథముం దెప్పించి చదివితిని. ఎంతపెంచినను ఎన్నిచమత్తారములు క్రొత్తవి చేర్చినను జేమేంద్రమహాకవి సంస్కృతమునందున్నంత యభిమానము తక్కినవానిపై నాకుఁ గలుగలేదు. మన గుజరాతి, హిందీ పండితు లెంతపెంచి విస్మయముగా వ్రాసినను, జేమేంద్రుని సంస్కృతములోఁ గుదించి కుదించి వ్రాసినదానికంటె నుపయోగముగను మనోహరముగాను నాకుఁ గనఁబడదు. లోకము భిన్నరుచికలది కావునఁ బండితులు నాయాంధ్రభాషాంతరికరణమునందలి లోపములను మన్నించి గుణమును గ్రహింపఁ బ్రార్థించెదను.

క్రొత్తపల్లి సూర్యరావు.

శ్రీరస్తు.

కళావిలాసము.

ప్రథమస్కంధము.

శ్రీమల్లక్ష్మీ పరితః పరిష్వంగమంగళగృహంబుచు రత్నోజ్జ్వలంబునగుటంజేసి విష్ణువక్షఃస్థలంబునుబోలి యుజ్జ్వలంబునువిశాలంబు నగు నగరం బొక్కటి కలదు. అదలి మణిమట్టిమస్థలంబుల, మౌక్తికతోరణంబులు ప్రతిఫలించుటం జూచువారి కానగ రసౌధంబుల నాపి శేషుఁడు బహురూపములు ధరించి మోయు చున్నట్లుతోచును. మణియు నాపట్టణమున రాత్రి యనుమగువ కట్టుకొన్న యంధకారరూపవస్త్రంబును హరింపఁ బోవు దొంగ వానివంటి యిండ్లపటికంపుగోడలకాంతిపుంజ మభిసారికలకు విఘ్నకారి యగుచుండును. హరనయనజ్వలనజ్వాలన్తిడుతవలె నశించిన మన్తధుఁ డాపురమునం గల శశివదనల వదనకాంతి యను నమృతంబుచే మరలఁ జీవించుచున్నాఁడు. అప్పుటభేద నంబున రతిపరిశ్రాంతాంగనల దేహంబులం బొడమిన చెమ్మట లచే శీతలుం డై తత్సమయశ్లథంబు లగు కొప్పులం చుండి జాటు సుంగధిపుష్పంబుల సౌగంధ్యంబు వహించి సమీరం బనవరతముఁ జరించుచుండు. అచ్చోటి కొలంకుల నవబిసకిసలం బులం గబళించి కషాయకంఠంబులను సంచరించుచుండు రాయ చలువలుకులు మహాలక్ష్మీనూపురారవము పలె నలరారును.

ఆపురవరంబున మరకతమణినిర్మితంబులగు ధారాగృహంబులం
గాంచి యింద్రధనుస్సంయుతంబు లగు ప్రావృణ్మేఘంబు లని
ముగ్ధమయూరంబులు నృత్యములు గావించుచుండును. ఆవీటం
జెలంగు చంద్రకిరణ ప్రసారితంబు లగు స్పటికశిలాతలంబులం
దిరుగు సుందరులు కలశాబ్ధితరంగంబులం బాలుచు నప్పరసల
పాలుపు వహియింతురు. అచ్చట మాయలమారు లగుననేక
ధూర్తులం బరాభవించి నట్టియు సమస్తకలలకు (మోసములకు)
గనియు నగు మూలదేవుం డనునొక్కపురుషవరుండు గలండు.
నానాదేశములనుండి వచ్చు ధూర్తులవలనఁ దనబుద్ధివిభవముచే
ధనము గ్రహియించుచుఁ దనంతటతానె చక్రవర్తివిభవమునుసం
పాదించెను.

ఒకనాఁడు భోజనాంతరమున స్నేహితులతోడఁ గొలు
వు దీర్చి యున్నమూలదేవునికడకు హిరణ్యగుప్తుఁ డనువర్త
కుఁడు చంద్రగుప్తుఁ డనుపుత్రునితోఁ గూడ వచ్చి యాతనికి
నమస్కరించి కానుక లర్పించి యతనివలనఁ ననుజ్ఞగొని కూ
ర్చుండి రెండుగడియలకాలము మిన్నక యుండి “అయ్యా !
నిపుణు లగుమీముందఱ మావంటి వారి యల్పపరిచయము
గల మాటలు పట్టణములోనికి వచ్చిన పల్లెటూరి వనితవలెఁ
బ్రాగల్భ్యము లేనివిగా నుండును. బృహస్పతిం ధిక్కరించు
బుద్ధిగల నీప్రజ్ఞాకిరణములు సూర్యకిరణములు సమస్తతిమిరం
బులం బోనడంచి యాశలను వెలిగించునట్లు మాకుఁ గూడ
నాశలను బ్రకాశింపఁజేయుచున్నవి. పుట్టినది మొదలు నమిత

ముగ మణిమాక్తిక కనకములు గడియించి భండారము నిండించిన నాకు వీఁ డొక్కడే కుమారుఁడు వయసు మల్లినపిమ్మట జనియించెను. బాల్యము మోహమున కునికిపట్టు, యశావనము మనఁగోన్నాదకారణము, ధనము గాలిచేఁ గదలియాడుచున్న తామరవాకులోని నీరువంటిది. మృగనేత్రలు మనోహరమైన వారు, ధూర్తులు భోగాబ్జమధుకరులు. పరంపరగా నీదోషము లన్నియు నాకుమారునకును సంభవింపఁగలవు. ధూర్తులచేతి కందుకములును వారవధూచరణనూపురమణులు నగు ముగ్ధులగు ధనికపుత్రులకు ముక్తిలేదుగదా ! దేశకాలముల నెఱుంగక జిహ్వాచాపల్యమున నెగురశక్తిలేనివైనను గుంటుకొనుచు వచ్చిన చిన్నపిట్టలవలెనే మంచి చెడ్డలెఱుంగని ధనికబాలురును ధూర్త మార్జాలముచే భక్షింపఁబడుదురు. ఈబాలుఁడు నీయాశ్రితుని కుమారుఁడు, గావున, నీకుమారుఁడే, సందియములేదు. అట్లగుటంజేసి వీని కనశ్వర మగునభివృద్ధిని బ్రసాదింపుము. అని వినయముగాఁ దలవించి యుక్తముగాఁ బలికినయాసెట్టిపలుకులాలకించి ప్రేమ గడలుకొన “నోయీ! నీ బిడ్డఁడు మాగృహంబునఁ దనయింటిలోవలెనే హాయిగ నుండుఁగాక ! క్రమక్రమముగా నాయుపదేశమువలన సకలకలాహృదయమును గ్రహింపఁగలఁ”డని మూలదేవుఁడు చెప్పఁగా హిరణ్యగుప్తుఁడు తనయునక్కడ విడిచి సంతసంబున నామనుజువరేణ్యునకు నమస్కరించి తనయింటికిం బోయెను.

పిమ్మట శిథిలకిరణజాలుండై, ధూసరకాంతితో, నిరంజ
 నుండై మెల్లమెల్లఁగ ధూర్తుల కోడిపోయి పైనివేసికొన్న బట్ట
 నుగూడఁ బోఁగొట్టుకొని వెల్లనై నమొగముతో జూదరి పాటి
 పోయినట్లే సూర్యుఁ డస్తగిరిశిఖరము చాటునకుం బోయెను.
 అనంతరమునఁ జీకటియచు నేనుఁగుముందఱ సిందూరపటలపా
 టలంబగు సంధ్యాంగన బయలు వెడలెను. దినదినమును దిన
 ప్రభయను మానవతిని సూర్యుఁడు విడిచిపెట్టుచున్నను వాని
 వెంట నంటియే తిరుగుచున్నది కాని రాగముగలది యైనను సం
 ధ్యాకాంత యట్లుచేయుట లేదు. స్త్రీలహృదయములు తెలిసి
 కొనుట కష్టముకదా ! ఆకాశమునఁ గమలాకరమందు సంధ్యా
 కాంతి తగ్గిపోయినంతట దిక్కుతెలియని నల్లత్తుమైదల వలెనే
 చీకటి నలుతట్లకుఁ బరువిడసాగెను. సూర్యవిరహముచే భూ
 డేవి యంధకారరూప మగు మోహమునం దగుల్చొనియెను.
 తీవ్రము గలిగినవాఁడైనను, బెనిమిటి, దేశాంతర మేగినపుడు
 స్త్రీలకుఁ బ్రేమపాత్రుఁడు కాకపోడు. రాత్రి, ముత్యాల దం
 డల వంటి తెల్లనిచుక్కలతో నిండి నెమిలి వెండుకలభూషణం
 బుల నిడుకొన్న శబరాంగనవలెఁ గన్పట్టెను. పాంథుల యి
 ల్లాండ్ర కగ్నివంటివాఁడును గలువలనిద్రలేపు దూతయుఁ జక్ర
 వాకములకు దుఃఖకరుఁడునగు చంద్రుఁ డుదయించెను. మఱియు
 నాకమలవిరోధి మన్మథుని శ్వేతచ్ఛత్రమువలెను, దిగ్వినితల
 స్ఫటికదర్పణము వలెను, నిశాంగననొసటి తెల్లబొట్టువలెను
 బ్రకాశించెను. కిరణావళితో వెలుగుచుఁ గలువలఁ బొంగించు

నాచంద్రుఁడు స్వర్గగంగాతటమునఁ దామరతూఁడులలోని రాజ హంసమువలెఁ బొడకట్టెను. చంద్రునిసంబంధమున రాత్రి శోభి లైనను, రాత్రిసంబంధముచే మన్తథుఁ డుప్పొంగెను. కామదేవ ప్రసంగములచే వసంతోత్సవము ప్రబలెను. వసంతోత్సవముక తన మందయానల విలాసము లేపుచూచెను. ఆసమయంబున ధూర్తబంభరములు ముడిఁగియున్న పద్మినిం ద్యజించి వికసిత కుముదవనముం బ్రవేశించినవి. వెన్నెలయను విభూతి పూసికొని చంద్రఖండ మను కపాలముం గొని నక్షత్రములను నెమ్ముల పేరులతో నిశాంగన కాపాలిక స్త్రీవలె శోభిలెను.

కథాప్రారంభము.

ప్రాథమచంద్రకరణప్రకర మెల్లెడల వెదచల్లఁబడిన యారా తిరి తనమేడ ప్రక్కనున్న యుద్యానవనములో నిర్వర్తితావసర కార్యుండై, విత్త్రులతోఁ గూడి, కందలి మొదలగు ముఖ్యశి ష్యులు పాదపీఠము చుట్టును బరివేష్టించ నాకసమునఁ జంద్రుఁ డువలెఁ బటికంపు గద్దియం గూర్చుండి మూలదేవుఁడు తన కభి ముఖముగా నున్న శ్రేష్ఠితనయునింజూచి దంతకాంతులచే వెన్నె లను సిగ్గుపడునట్లొనర్చుచు నిట్లనియెను. పుత్రా! కుటిలులైన వంచకు లొనర్చుకలాహృదయసారముంజెప్పుచున్నాఁడ. దానిం దెలిసికొన్న మెఱుపువలెఁ జంచలయగులక్ష్మీ యచంచలయై నీయింట నెల్లపుడు నిలుచు. ఈసంసారమనునది యడవిలో నా

కులు గడ్డిమున్నగువానితో నావరింపఁబడి తెలియరాకుండ నున్న నూయివంటిది. ఇది దాను తెలియక లేళ్లవంటి మూఱులు పడిలేవలేకపోవుచున్నారు. ఆనూతిని గుటిలము లగు మామూభుజంగములచే నావరింపఁజేసి దంభుఁ డనువాఁ డచ్చటఁ గాపుండును. ఆతఁడు మాయలకు మంత్రరహస్యము వంటివాఁడు. ఈ ప్లితార్థముల నిచ్చుటకుఁ జింతామణి యట్టివాఁడు. తనప్రభావమువలన ధూర్తుల యైశ్వర్యమును వృద్ధిపఱచుచుండును. నీటిలోఁ జేఁపలు నడచిన జాడ యెల్ల తెలియదో యట్లే దంభుని గతియు నెవ్వఁకిని బోధపడదు. వానికిఁ బాపములు గాని హస్తములు గాని శిరస్సు మొదలగునవిగాని కనఁబడవు. మంత్రములచేతఁ బాపములు దారుయంత్రములచేత లేడులు నురులచేత బిట్టలుఁ బట్టువడినట్లు మానవు లాదంభునిచేతఁ జిక్కుదురు. ఆతఁడు జనులహృదయాకర్షణముచేయును ; మామూమందిరమునకు మూలస్తంభము ; జగత్తుచు జయించుట కారంభకుఁడు ; నిరాకారుఁడు. మాయలు కౌటిల్యములు నను వేయియాకులు గలిగి యెడతెగకతిరుగుచున్నప్రపంచచక్రమునకు నాభి యీదంభుఁడే.

దంభమను ఫలవృక్ష మొక్కటి కలదు. దానికి దాంభి కులు కన్నులు మూసికొనుటయే మూలము (మూచు). స్నానముచేసి తలవెండ్రుకల కొనలనుండి రాల్చు నీరే యాధారము. శుచియే (ఆచారమే) పుష్పములు. వారనుభవించు సుఖశతమే శాఖలు. వ్రతనియమములచే బకదంభము, నవయవములు ముడుచుకొనియుండుటచేఁ గూర్మదంభము, కన్నులు త్రిప్పుచుఁ

జూచుటచే మార్జాలదంభమునని దంభము మూఁడు తెఱంగులు
 గలది. బకదంభమునకు దంభపతియనియు, గూర్తదంభమునకు
 దంభరా జనియు మార్జాలదంభమునకు దంభచక్రవర్తి యనియు
 మాఱుపేరులు గలవు. మీసములు గోళ్ళు తీసివైచి పిల్లజాట్లు
 వెట్టికొని జడలుదాల్చి గడ్డముపెంచికొని మన్నుపూసికొని యె
 క్కుడుమాటలాడక పాదుకలు తొడిగికొని పెద్దముడిగల పవి
 త్రమును వ్రేలనిడుకొని చేయిస్తాభించినటుల నొకగుడ్డపీలికతోఁ
 జగకలోని కెత్తికట్టుకొని, వ్రేళ్లువెడల్పించుచుఁ జేతులాడించుచు
 వృథావాదము లొనర్చుచుఁ బడుగురు నడుచు వీధులయందు
 ధ్యానపరునివలెఁ బెదవులు గదపుచు స్నానము చేయుచు నభి
 నయముక్తముగ నాచమనముచేయుచు మాటిమాటికి ముక్తు
 మూసికొనుచుఁ జెవులుస్పృశించుచు “స్సే”ప్పని పెదవులతోఁ
 బీల్చి సీత్రారము చేయుచుఁ జలిలో స్నానము చేయుచున్న తన
 ప్రభావమును బ్రకటించుకొనుచుఁ బెద్దబాట్లు పెట్టుకొని సర్వో
 పచారదేవపూజ చేయునట్లు సూచించుచుఁ బువ్వుల శిరస్సునం
 దుంచుకొనుచు నీరీతి నెవ్వరు వర్తితురో వారందఱు దాంభికు
 లని తెలిసికొనుము. గుణరహితునకు వినయముఁ జూపుచుఁ
 గుణవంతులయొద్ద మ్రానువలె నుండి బాధువులతో విరోధించి
 యితరులను గరుణఁ జూచుచుఁ బేరుపొందఁ గోరువాఁడు ధూ
 ర్తుడగు దాంభికుఁడు. తన కొకరితోఁ బనిగలిగినపుడు వినమ్రభా
 వము గనఁబఱచుచుఁ వేలకొలది చాటువాక్యములం బొగడఁ

చుఁ గార్యానంతరమున బొమలు ముడివెట్టి చూచుచు మానముఁ దాల్చినవాఁడు క్రూరుఁడగు దాంభికుఁడు.

పూర్వజన్మమున దేవతల నడ్డుచు రాక్షసుఁడై యుండిన జంభుఁడే యీభూలోకమునఁ బ్రాణికోటిలో దంభుడై నివసించెను. శుచిదంభుఁడు, శమదంభుఁడు, స్నాతకదంభుఁడు, సమాధిదంభుఁడు, నిస్సృహదంభుఁడు నని యైదుగురు కలరు. వారిలో నిస్సృహదంభునితో శతాంశమైనను దక్కినవారు పోలరు. ఆచారమిట్లు చేయవలె నిది యాచార మిది యనాచార మను వాదము లొనర్చుచు, మృత్తికతో శుద్ధులు చేసికొనుచు బాంధవస్పర్శకలిగి లోకమునకు విరోధియగువాఁడు శుచిదంభుఁడు. సమస్తశక్తులు లోననడంచుకొని పైకి శాంతునివలెఁ గార్యారీయై కాచుకొనియుండి దిక్కులేనివారి సొత్తును దనయింటఁ బడవైచుకొనుటకై యత్నించుచు సర్వభక్షకుఁ డగు బడబాగ్నివంటి యహింసాదంభుఁడును గలఁడు. తలబోడిచేయించి, జడలు దాల్చి, దిగంబరుఁడై, గొడుగు, దండము, కాషాయవస్త్రములు, బూదిపూతయుం గలిగి తానుబోయిన చోటనెల్ల భోగించువాఁడును దంభుఁడే. సూలశరీరములు గలిగి బటతలలకు సేలువులుచుట్టుకొనియు శుష్కదేహములు గలిగి కుచ్చపాగాలు జుట్టియును గొందఱు దంభముం బ్రకటించురు. దంభునకుఁ బూర్ణమగులోభమే తండ్రి, మాయయే తల్లి, యనత్యమే తోబుట్టువు, కుటిలాకారమే యిల్లాలు, మఱియును నహంకారమే పుత్రుఁడు.

భగవంతుఁడు శొల్లి పదునాలుగుభువనములను వానివా
నికీఁ దగిన భూతకోటిని సృజించి పనితీరి తీరికగాఁ గూర్చుండి
యొక్కవాఁడు దివ్యదృష్టిని మనుష్యలోకముపైఁ గటాక్షవీక్ష
ణములను బ్రసరింపఁ జేసి వారు న్యాయమార్గప్రవర్తకులై, ధన
భోగాది సంభారముం బోగుచేసికొనక నిరాధారులై యుండుటం
జిత్రగించి త్షణకాలము కన్నులు మూసికొని మామూమయమగు
సమాధినుండి నరుల యైశ్వర్యవృద్ధికై యీదంభునుత్పాదించెను.
ఈదంభుఁడు, దర్భలు, పుస్తకము, మాల, నీరులేనికమండలువు,
తనహృదయమువలెనె కుటిలమగు కొమ్ము, దండము, కృష్ణాజిన
ము, గడ్డపాత్ర, పెద్దముడి గలపవిత్రము చెవినొకటి వ్రేలనొక
టియుఁ, బిల్లజుట్టులో దర్భతోఁగట్టిన తెల్లనిపువ్వు, నిక్తవోడిచిన
కంఠము, జపించుచున్నట్లు నటించుపెదవులు, యోగముపట్టినట్లు
మోక్షుఁగన్నులు, త్రిప్పుచున్న రుద్రాక్షమాల, మట్టితోనిండిం
చి పాత్రమును గలిగి నేత్రాచలములఁ గోప ముబుకుచుండఁ
గనుబొమ్మలు ముడుచుచు మాటలాడకున్నను దనలోని యభి
ప్రాయమును వెల్లడిచేయుచుఁ దా నపు డున్నది బ్రహ్మసభాభవన
మైనను నందఁగల మానులు తన్నుఁ ముట్టుకొందురేమో యని
శంకించుచు బ్రహ్మదేవునియెడట నిలువంబడి కూర్చుండఁ బీఠము
ను వెదకుచుండెను. అతని గొప్పవేషముం గాంచి మోహపడి
సప్తమహర్షులుఁ గూడ నమస్కరించి నిలువంబడిరి. వానిం గాంచి
తాను లీలార్థము సకలవిధప్రపంచమును బుట్టించినవాఁడైనను
విస్మయహర్షములలో మునింగి కొంతసేపు విధాతయుఁ గదలిక

లేకయుండెను. ఆదంభుని దాంభికాకారముం దిలకించి నిజమైన తపశ్శీలాదికములు గలయతం డనియుఁ దాను తక్కువవాఁడ నని యుభ్రమలో మునిగి యగస్త్యుఁ డాశ్చర్యపడసాగెను. తనతపం బాతనియెదుట నల్పంబగునని వసిష్ఠుండు సిగ్గుపడెను. కౌత్సుండు తనసరళవ్రతమును నిందించుకొనెను. నారదుండు తనయదాంభికవ్రతమునం దనాదరము కనఁబఱచెను. జమదగ్ని మోక్షాల్ల నడుమఁ దలఁబెట్టుకొనియెరు. విశ్వమిత్రుండుతొట్టుపడెను. గాలవుండు భృగువుఁ దలవాంచికొనిరి. వీరిట్లుండ దంభుండు దేవుని పద్మాసనముపై నతిక్రోధదృష్టిని నిగడ్చి సగర్వముగాఁ గొఱతను గ్రుచ్చినట్లు కదలకుండ నిలువంబడఁ బరమేష్ఠి దయతోఁ దన దంతకాంతులధావశ్యమున నిజవాహనంబగు హంసను నిరసించు నప్పుతోఁ “బుత్రా! రమ్మ నాతొడపైఁ గూరుచుండుము. నియమము వలనను గుణగణ గౌరవమువలనను నీవంతులకుఁ దగిన వాఁడవు.” అని నిస్సందేహముగఁ దన యూరువును తడిచేతితోఁ దుడిచి శుద్ధిచేసిన, బ్రహ్మతొడపై నతికష్టముగా దంభుండు కూర్చుండి “అయ్యా! నీవు గట్టిగా మాటలాడకుము. ఏమైనఁ జెప్పఁ దలఁచినచోఁ జేతితో బాగుగ నోరుమూసికొని పలుకుము. అట్లయిన నీనోటిగాలి నాకుఁ దగలకుండును. అట్లుచేయకుంటివా నేను మైలపడదను.” ఇట్లని నిర్భయముగా నుడువ సరస్వతీనాథుండు వాని శౌచమునకు మిగుల నాశ్చర్యపడి చిఱునగవుతో “నిజముగా నీవు దంభుడవే” యని చేయి యాడించి “లేలమ్మ! నీవుభూలోకమునకేగి నిఖిలజలనిధివేషితమైన భూమండలమంత

అ దేవతలకై నను దానితత్వము తెలియశక్యముగానంత భోగము
ను యథేచ్ఛముగా ననుభవింపు”మని సాదరమునఁ బలుకఁగా
సంసారసాగరమున నున్నవారి మెడకుఁ జట్టురాయిగట్టుటకై నర
లోకమున కాదంభచక్రవర్తి యవతరించెను. పిమ్మటఁ దనకు వా
ఘయోగ్యమైన స్థానమునకై నగరములుఁ బల్లెలు వనములుఁ బ
ర్వతములుఁ దిరుగుచు గౌడదేశముంజేరి, జయధ్వజములన్నిదిక్కు
లను బాఁతించి యనంతరము బాహ్లికదేశవాసుల మాటలలో
ను, దూర్పునాటివారి, దాక్షిణాత్యుల ప్రతనియమములలోను,
గీరరాష్ట్రీయుల యధికారములోను గౌడదేశమునం దన్నింటిలో
ను దంభుఁడు ప్రవేశించెను. శ్రాద్ధములుపెట్టించువారు, సిద్ధచూ
ర్ణములు దాల్చువారు, ప్రాతఃకాలమున భస్మత్రిపుండ్రము లుం
చుకొనువారు, నీతనికి సాహాయ్యకులు. పిమ్మట నతిశీఘ్రముగాఁ
దనశక్తులను బ్రతిచోటికిని బంపి తానుమాత్రము మూర్తివం
తుడై మతాధిపతుల నోళ్ళిఁ బ్రవేశించెను. తర్వాత గురు
వుల హృదయములందుఁ, బిదప శిష్యుల మనస్సులలోను, వె
నుకఁ దపస్సుచేసికొనువారియందుఁ, గుటిలులగు నియోగుల
యెడఁదలయందు ననంతరమున దీక్షితుల కుక్షియందును జేరి
పదపడి వరుసగ లెక్కలువ్రాయువారు, వైద్యులు, సేవకులు, వ
ర్తకులు, కంసాలులు, నటులు, భటులు, సంగీతముపాడువారు,
పలుకుబడికలవారు, చారులుమొదలగువారిలో నివసింపసాగె
ను. చిట్టచివరకుఁ దనయంశములంగొన్నిటిని బట్టులలోను వృక్ష
ములలోను మృగములలోను జొన్నెను. చేపలను బట్టుకొను

టకైతిపమొనర్చునట్లొకకాల్పిపై నీటిలోఁ గొంగ నిలువంబడుట
మనమెఱుంగుదుము కావున దానియందు దంభచిహ్నమున్నద
నుటకు సంశయములేదు. జడలు (ఊడలు) వల్లలములు (నార
లు మొదలగునవి) ధరించి యెండకుఁ జలికి వానకు సహించి
చేట్టెందుకునిలుచును. దానికి నీరుకావలయును గావున. అదియు
ను దంభునిమహిమయే. ఈరీతిగా నాలోచించితిమా దంభుఁడు
సమస్తపదార్థములందు నున్నాఁడు. ఆరహస్యమును గనుఁగొ
న్నమానవుని యొద్ద నెవ్వరిమాయలును బనికిరావు. దంభవికా
రముగల వంచకులందఱికిఁ జక్రవర్తి యగు వామనదంభుఁడగు
శ్రీహరి త్రిలోకములను మూఁడడుగులక్రింద నాక్రమించుకొ
న్నది యెవ్వరెఱుఁగని విషయము.

ద్వితీయసర్గము.

లోభుని జక్తఁగా గనిపెట్టవలయును. ఏమనః—లుబ్ధుల
వలనఁ బ్రతిచోటను భయముకలుగుచున్నది. లోభాకృష్టునకుఁ
గార్యాకార్యములు బొత్తిగాఁ దెలియవు. మామగల్పించి యొక
వస్తువుఁజూపి యింకొక వస్తువు నిచ్చుట, మోసపుచ్చుట మొద
లగు విచిత్రములు లోభము వలననే కలుగుచున్నవి. సత్త్వశమ
తపసాదులుగలిగి సత్త్వధనులగు శాస్త్రవేత్తల కోడిపోయి లో
భుఁడు కుటిలమగు వణిజుల హృదయగర్తమునందు దాఁగికొని
యెను. కావుననే యమ్మునపుడు కొనునపుడు దొంగతూనికలు

మూఁచి ధనమార్జించుచున్నారు. ఈపగటిదొంగలు, జనులను
మోసపుచ్చి సంతించుచుందురు. వివిధాన్యాయములుచేసి దిన
మంతయు ధనము నార్జించి కోమటి యింటికడ మూఁడుగవ్వ
లు దాన మిచ్చుట కతిదుఃఖపడును. పుణ్యకథలు వినుటకుఁ
బౌరాణికుని యొద్ది కెంతయో శ్రద్ధగాఁ బోవునుగాని దానధర్మ
ములు చేయఁబోవునపు డీతఁడు నల్లత్రాఁచు గఱచినవానివలె
మాయమగును. ద్వాదశి, అమావాస్య, సంక్రమణము, సూర్య
చంద్రగ్రహణములు వచ్చినపుడు చక్షుఁగా స్నానముచేసినను గ
వ్వయైన నొక్కనిచేతిలోఁబెట్టఁడు. ఏమైన నిచ్చెనేని మరల నెవ్వరు
గాని వత్తురని భయంపడి దిక్కుదిక్కులు చూచుచు ముసుఁగు
వేసికొని రాజమార్గమును విడిచి సందుఁబడి దొంగవలెబాటి
పోవును. ఈవర్తకమాని యంగడిలోఁ గూర్చుండి యమ్మునపుడు
యాచకులు పిలిచినం బలుకఁడు, చేతిలో సొమ్ముపెట్టుకొని కొన
వచ్చినవానిం జూచి లేచి నమస్కరించి కుశల మడిగి కూర్చుం
డుటకుఁ బీటవైచి వానితో ధర్మకథలు చెప్పును. సొమ్ముప్పపడి
యున్న యొక్కసంసారి వచ్చి యీవలసినదాని నాకోమటి కిచ్చి
“యేనుజనుచున్నవాఁడను. నీకప్పతీతినది తేపు మరల, విప్పిది
నము వచ్చినది, ఏమిచేసెదవో” యనఁ గొంచెము ముఖవికాస
మగపఱచి యూసెట్టి మిథ్యాదుఃఖము నటించుచుఁ గార్యాంతర
మున దృష్టిపఱపి యెవ్వరితోనో పనియున్నట్లు వెనుకముందు
లు చూచుచు “నభ్యంతరమేమి, యీయంగడి తమదే, కాని
యరువు పెట్టినచోఁ గప్పము, కాలము తాఱుమాఱుగానున్నది.

మీచిత్తము ! మీదాసుడను. తమరుఁగూడ నెఱుఁగుదురు భద్రాకరణమువచ్చుచున్నది. కావున నప్పటి కప్పులన్నియుఁ బోగు చేసికొనవలెను. నిన్నఁటినాఁడున్నేహితుఁ డప్పుతీసికొన్నను భద్రాకరణము వచ్చిననాఁటి కేకీతినో బతిమాలి సొమ్ము నడిగిప్పుచ్చుకొని యింటికిఁదెచ్చి యాయొక్కనాఁడు నుంచుకొని మరలఁ బంపివేయుచుందును. వ్రతకసరణియిది” ఇట్లని రహస్యముగా సత్యకాలపువారియొద్దనసంబద్ధపుమాటలను బలికి ధనమును జల్లగా నాపాపి క్రయవిక్రయ సమయములందు గడించి నిధులు నుపనిధులంగూర్చి కుబేరుని నవ్వుచుండును. లుబ్ధులైనవణిజులారీతిగాఁబోగుచేసినధనరాసులు భోగాదిసద్వినియోగమున కుపకరింపక బాలవిధవల స్తనములవలె దుఃఖభాజనములై యెందుకు నుపయోగింపక నశించును. సంసారు లనుస్రాతయిండ్లను గుల్లచేయు పందికొక్కులవంటి వ్రతకులు తాము తినక యొకరికిఁ బెట్టక గడించిన ధనమును రక్షించుకొనుటయందే గుండెదిగులుతో దినములు నెట్టుచుందురు.

అకటావికటముగా నొడలునిండ గుడ్డలతోఁ జుట్టఁబెట్టుకొని స్ఫటాటోపముగా ముల్లకంచిలోఁ దిరుగు పానువలెఁగుటిలస్వభావము గల పురపతి యను నొక ధనవంతుఁ డగుకోమటియుండెను. అతనియొద్ద నొకసంసారి తనయింట నున్నధనము తయు దాఁచఁబెట్టి దేశాంతరముపోయి దైవవశమున నష్టములను బొంది స్వజనముం బోఁగొట్టుకొని దరిద్రుడై తనగ్రామమునకుఁ దిరిగివచ్చి యొకపురుషుం జూచి “అయ్యా ! మున్ని క్కడఁ జిన్న

యంగడి పెట్టుకొను పురపతి సెట్టి కనబడఁజేసి యెక్కడి కే
 గినాఁ” డని యడిగెను. “ఇపు డతఁ డధికైశ్వర్యముతోఁ దుల
 మాఁగుచున్నాఁడు. మునుపటివలె లేఁడు; బంగారు, వస్త్రములు,
 కస్తూరి, చందనము, కర్పూరము, మిరియములు, పోకలు, నేల
 కులు మున్నగు పదార్థములు నమితముగఁ బెట్టుకొని ముహూ
 ర్తకాలములోఁ గోటకొలఁది ధనముల గణించుచు నాయెదుటఁ
 గనబడు కృతచిత్తంబులగు భిక్షులు గల మేరుపర్వతమువంటి
 విశాలభవమున నున్నాఁ” డని యాపురుషుఁ డుత్తరము చెప్పి
 పోయెను. ఆమాటలను విని యాదరిద్రుఁడు మిగులవిస్మయముచే
 దలయాడించి యావర్తకుని మేడకుం జని గృహద్వారముకడఁ
 గదలకుండ స్తంభమువలెఁ జింపిరి గుడ్డలతోఁ జాలసేపు నిలువం
 బడెను. ఆనిలిచినవానిని సౌధముమీఁది గవాక్షములద్వారా
 శ్రేష్టిగారుమాచి గుర్తించి యూపిరి తిరుగక చేష్ట లుడిగి వజ్ర
 యుధము నెత్తిమీఁదఁ బడినట్లుండి యించుక తాళి మెల్లఁగ
 నెవ్వరును బఠలులేని సమయముం జూచికొని క్రిందికి దిగి
 వచ్చెను. వెనుక నేను దాఁచఁబెట్టిన నాసా మ్మిప్పింపుమని యా
 దరిద్రుఁడు తనపేరు చెప్పి వేఁడుకొనియెను. ఆపలుకులు విని
 కోమటి, కనుబొమ్మలు ముడివై చుచు, దిక్కులు చూచుచు,
 జేతులాండించుచు, వంచకవచనము లాడుచు “వృత్తిక్షీణుడగు
 నీపాపాత్ముఁ డెక్కడనుండి వచ్చినాఁడో ! ఓయీ ! నీ వెవ్వరు,
 నీ వెవ్వరికెప్పుడేమియిచ్చినావో ! నీముఖమైనఁ జూచినట్లు నాకు
 స్మరణకురాలేదు. మాటలతోఁ బ్రయోజనములేదు. అక్కటా !

గ్రహచారము! కలికాలమహిమ! వీఁడెట్టివాఁడో చూడుడు!
 నాయొద్దనుండి ధనముం గొనఁదలంచుచున్నాఁడు. వీనిసంగతికని
 పెట్టినారా! మేము హరదత్తునివంశ్యులము, మావంశమువారు
 దాపుఁడుధనమును బుచ్చుకొనుటయే లేదు. అట్టివారిమీఁదికి
 దాఁచఁబెట్టినది హరించినారను మహాదోషముగూడఁ దగులు
 చున్నదా! నీ వేనాఁడిచ్చినావు? ఆతిథి జ్ఞాపకముండెనేని నాఁటి
 మాతెక్కలపుస్తకములో నాయవ్యయములను నీవేచదువుకొమ్ము.
 నేను ముసలివాఁడను, గాఁబట్టి, పుత్రునిపై సంసారభారమును
 బెట్టి పద్దులమాత్రమే వ్రాయుచుందు” నని నిరాకరింపఁ గోమటి
 కొడుకుదగ్గఱకుఁ బోయి తనసంగతి చెప్పుకొనెను. మాతండ్రి
 యేఁ గాని యే నెఱుంగనని పుత్రుఁడును, బుత్రుఁడే గాని యే
 నెఱుంగనని తండ్రియు రాకపోకలచే నాదరిదుని బంతివలె
 నాడించిరి. ఏమియునాధారము కానఁబడక దుఃఖించుచు నాతఁ
 ఁడు రాజుగారియొద్ద మనవిచేసికొనియెను. సెట్టిని బిలిచి ప్రభు
 వెంతయడిగినను జెప్పక కోపపడినను సహించెను, బాధపెట్టిన
 నోర్చుకొనెను, పెక్కులగు యాతనలం బెట్టినను ధైర్యము
 విడువలేదు, ప్రాణమువిడుచుటకైన సిద్ధపడెనుగాని రూకలో
 నొక్కభాగమైన నిచ్చుట కొడంబడకుండుటయే గాక నాచేతికిఁ
 గించి త్తయినను దాఁచు మని యీతఁ డీయనే లే దనియెను.
 ఈరీతిగా స్వభావలుబ్ధులు, ధన మనుసముద్రపునీరు ద్రాగు
 సధికతృష్ణగలవారును దృఢప్రాయముగ శరీరమునైన విడిచెదరు
 గాని విత్తములేశమైనను విడువరు.

పూర్వకాలమున ధనాధిపతి యగుకుబేరుని యొద్దికి బాల్యస్నేహితుఁ డగు శుక్రుఁడు వచ్చి “దేవదానవులయైశ్వరముల నన్నింటిని మించిన నీయైశ్వర్యము విరోధులకు దుఃఖమును నిత్రుల కుత్సాహమును గలిగించుచున్నది. విత్తనాయకుఁ డగు సీయట్టిచెలికాఁడు నా కుండియును నేను గుటుబభారమును మోయులేని దరిద్రుఁడనై యుంటిని. సుఖదుఃఖములు రెంటి యందును బనికివచ్చువానినే స్నేహితుఁ డాచురు. యశస్సంపాదనపై నాదరము గలవారు నర్థులఁ బోషించువారు సద్వంశజులు నగునుహత్తులసంపద నేస్తుల కుపయోగింపఁబడ వలయును. బహుప్రణ్యాపరిపాకమున లభించి భద్రముగా రక్షింపఁబడుచుండు ధనమును జెలియు సంకదయప్పుడు విపత్తుకందుఁ గూడ నాధారము.” అని నమస్కరించుచు నెవ్వరు లేనిసమయమునఁ జెప్పుకొనఁగాఁ గుబేరుఁడు, స్నేహలోభములు రెండును బెసంగొని తన్నరికట్ట “బాలమిత్రము నిన్నెఱుంగుదును నీకును నాకు మిగుల స్నేహంబు గలదు. కాని ప్రాణములైన విడిచెదం గాని ధనలేశమైనను విడువ సమర్థుఁడనుగాను. స్నేహితులు, బంధుగులు, మిత్రములును, భార్యలుఁ, బుత్రులుఁ గార్యవశము నను వలసినప్పుడును జాలమంది దొరకెదరు, లోకమునందు ధన మట్లు దొరకునా ! అర్థులకు దానము చేయుట యతిసాహసము, సతిదుష్టరము, మతియు నత్యాశ్చర్యమును. జీవనములైన నిచ్చుం గాని ధన మించుకంతయైన ధనికుఁ డీజాలఁడు.” అని యాశాభంగకరము లగువాక్యములు పలికిన శుక్రుఁడు

తలవాంచి కుందుచు నిటికి జని మంత్రులతోడ నాలోచించి
కుబేరుని ధన మంతయు మాయచే నపహరింపవలె నని యాతని
హృదయము జొచ్చెను. శుక్రుడు ప్రవేశించుటచే విత్తపతి
శుక్రునిచే నియమింపబడిన బ్రాహ్మణులకుఁ గలధన మంతయు
నత్యుత్తతత్యాగము గావించెను. ఇట్లు సకలధనము హరించి
శుక్రుడు చర జరిగినసంగతి యాతయు ధననాథుఁడు గ్రహించి
శోకించుచు మొగముపైఁ జేతులునైచుకొని శంఖాదు లగు
నిధులతోఁ గూడ విచారించి వేడి నిట్టూర్పు విడిచి “సుహృ
దుఁడు, మామూని, యతిలుబ్ధుఁడు, ధూర్తుఁడు, రాక్షససహ
యుఁడు నగు నాగుట్టతయుఁ దెలిసిన శుక్రునిచే మోసపోయి
తిని. ఇప్పుడు వానిచే నిర్ధనుండనై గడ్డిపరక కంటెను దేలిక
వాడ నైతిని. ఎవ్వరితో నాదుఃఖము జెప్పుకొందును. ఎక్కడి
కిఁ బోదును, ఏమిచేయునును. ధనరహితుని జనులు విడిచి
పెట్టెదరు. జనరహితునికిఁ బరాభవము కలుగును. పరిభవింపఁ
బడినవానికి దుఃఖభారము మోడగును. మనుజునికిఁ బ్రేమా
స్పద మయిన ధనము పోయినచోఁ బ్రాణములుకూడఁ బోయి
నట్లే. విద్వాంసుఁడు, సుభగుఁడు, మానవంతుఁడు, విశ్రుత
కర్తుఁడు, గులోన్నతుఁడు, శూరుఁడును విత్తవంతుఁడేయగును.
విత్తహీనుఁడు గుణవంతుఁడైన గుణరహితునట్లు లగును. అని
మిగుల వగచి శంకరుని శరణుచొచ్చెను. పూర్వస్నేహితుఁడు
విశ్వశరణ్యుఁడు నగు నామహేశ్వరుఁడు శుక్రుఁడొనర్చిన సకల
మును గుబేరునివలన విని యాతనికై దూత సంపి పిలిపించెను.

శ్రీఘ్రముగా దూతతోఁగూడ వచ్చి యంజలి బంధించుకొని నిలిచిన ధనప్రభావిశహృదగు శుక్రుని బురారి చూచి “ఈ నీన్నే హితుఁడు కృతజ్ఞుఁడనగు నీచేత వంచింపఁబడినవాఁడు. కృతఘ్నుఁడుకూడ మిత్రద్రోహ కార్యమున వర్తింపఁడు. అట్టిచోఁ బ్రాప్తమైన హితుఁడు ననురాగముగలవాఁడునగునీతనిపట్టున నీవొనర్చిన వంచనతగనిది. సజ్జనునకు నీవొనరించిన యీ పని నీకు శాస్త్రసమ్మతమా, వ్రతయోగ్యమా, వంశానుగుణాచారమా ! ఇట్టి గుణములు నీ భ్యాసమేనా ! లేక గురుజను లుపదేశించినారా ! నీనైజగుణమా ! నీబుద్ధివైభవమా ! యెట్లు నేర్చికొంటివి. ధన మెవ్వరికిఁ బ్రయముకాదు ! ఎవ్వరికి ధనమువలన సంతసముపుట్టదు ! అయినను యశోధనాభిలాషులు మాత్రము దుష్టాచారములచే ధనమును గ్రహింపరు. అమలము విమలము నగు భృగుకులమును లోభగుణముచే మలినము గావింపకుము. యశోరాజహంసకు లోభమేఘముచు శత్రువుగా నెఱుంగుము. అనంతమగు కీర్తిని విడిచి యనిలాకులతృణాలవోపమాన మగు ధనము నెవ్వఁడు గ్రహియించునో యాతనికంటె ధూర్తుని గానము. సాధున్మత్తిని విడిచి కుటిలబుద్ధిచే నేరరుం దాను వంచించునో వానిచేతనే తనపూర్వసుకృతము హరింపఁబడును. దూషితయశుల సహజకోమల మగులక్ష్మి యపవాదతరుజనిత మగు గాటువాసనచే మూర్ఛపోవుచు. సత్పురుషుల విశదమగు కీర్తిపటికంపుటద్దంబులు పరిభవమఃఖితజననిశ్వాసముచేఁ గళంకితములు కాఁగలవు. అతిమలినము నసమంజసముగా నీకు సంభ

వించిన దుర్యశమును బరులవిత్తము నిచ్చివేసి పోగొట్టుకొను
 ము. విమలయశమునకుఁ బట్టుకొన్న యపవాదధూళిని నీస్వహా
 స్తములతోఁ దుడిచి వేయుము. నామాటలు విని పరులధనము
 ను బరుల కిచ్చివేయుము." అని యెంత చెప్పినను పరధననిబద్ధ
 తృష్ణచేఁ జేతులు జోడించుకొని శుక్రుఁడు త్రిభువనగురునితో
 "భగవంతుఁడా! యనురేంద్రకిరీటకోటిపై విహరించు నేలిన
 వారి శాసనమును సత్త్వహీనుఁడు దుర్గతిం బొందఁ గోరువాఁ
 డుఁగాఁ డేని నెవ్వఁ డుల్లంఘించును. ఏదరిద్రునిగృహమున భృ
 త్యులు, భార్య, సుతులు దుఃఖించుమారుతో వానికిఁదక్కు
 గార్యాకార్యవిచార ముడిగి మఱియెవ్వనికిఁ బరధనము హరింప
 బుద్ధి వొడమును! ఈకుబేరుఁడు బాలమిత్ర మని యాపద
 క్కకటకువచ్చు నని దినదినము సంతసించుచుంటిని. నాహృదయ
 మున నాశయును మిక్కిలిగా నుండెను. ఒక్కనాఁ డేను సిగ్గు
 విడిచి యాదించినను విగతలజ్జుఁ డగు నీతఁడు లేను లేదను
 కత్తికోతలచే నాయాశను దెగఁ గొట్టివైచెను. ఆశాభంగము
 గావించుట యనఁగాఁ గత్తిలేకుండ నఱుకుట, నిప్పులేకుండఁ
 గాల్పుట, విషముపెట్టకుండఁ జంపుట వంటిది. కావున నా కీ
 కుబేరుఁడు శత్రువు. శత్రుని వంచించుట సుకృతసమానము. దరి
 ద్రుఁడు మిషచే ధనము సంపాదించినను నపవాదం బొందఁడు.
 మీరు కలవాస్తవముం దెలిపినను గొంచెమైన ధనమునువిడువఁ
 జాలను. విత్తము ప్రాణముకంటెను శ్రేష్ఠము. విత్తత్యాగమునఁ
 బ్రాణత్యాగము జరగును." అని మఱియు మఱియుఁబ్రార్థించినను

జనమాటవినలే దను క్రోధముచే మహాదేవుఁడు శుక్రుని మ్రింగివై
చెను. ప్రళయాగ్నిభీకర మగునీశ్వరజఠరానలమునం బడి యొ
డలు కాలుచుండఁ బెద్దబొబ్బలువెట్టు నాభార్గవునితో నుమార
మణుఁడు ధన మిచ్చివేయు మని నొక్కినొక్కి చెప్పెను. నాశన
ముం బొందినఁ బొందుదుం గాని ధనమును విడువఁ జాల నని
శుక్రాచార్యులు నిరాకరించెను. పిమ్మట ధారణావిశేషంబున
గంగాధరుండు జఠరానలంబుఁ బ్రజ్వలింపఁ జేసి బాధించి యా
దుర్గ్రహదగ్ధ మగుపరులవితము నిచ్చివేయుము, నాయుదర
మహోదధిం గల బడబాగ్నిం బడి నశింపకు మని యెంత చెప్పి
నను నతిశయతాపముచే శరీరము దగ్ధమయిన నగుంగాక యేను
ధన మించుకంత యైన విడువ నని శుక్రుఁడు చెప్పి జ్వలనజ్వాల
లంతకంత కెక్కువ యగుటచేఁ దాళఁజాలక స్వల్పాయుశ్శేషుఁ
డై దేవీస్తవము గావించెను. ఆస్తోత్రమునకు మెచ్చినగౌరినాథు
నికరుణవడసి యుద్ధరింప నారుద్రుని శుక్ల ద్వారముననతఁడు వెలు
పటికి వచ్చెను.

ఇట్లు స్వభావము చేతనే లుబ్ధు లగుజనులు తీవ్రము
లగుబాధలనైన సహింతురు, గాని, యధములవలె సహజకౌటి
ల్యమును విడిచి విత్తమును గొంచెమైనను విడువఁజాలరు. కా
వున లోభమువలనఁ గుటిలస్వభావముగలిగిన కపటకల పొడమి
లోభివారిమనస్సుల నివసించుచున్నది. వారు లోకమును వంచిం
చుచున్నారు. లోభగుణము లేనివారు వంచింపలేరు.

తృతీయసర్గము.

కామము సౌందర్యాతిశయము కలదగుటచే నత్యంతము
 మోహమును బుట్టించుచు మాధుర్యము కలిగిన విషమువలెనే
 విషమముగా నతిశీఘ్రమునఁ బ్రాణములను నూరియించుచున్నది.
 సూచితదానులుఁ బరిమలలీనాలివలయహుఁకారులు నగు కామ
 కలితగజేంద్రు లబలలచే నతిశీఘ్రముగా బంధింపఁబడుచున్నారు.
 స్త్రీలపాదాఘాతంబు లనునంకుశములపోటులకును బంధనము
 లకును, విషయముషితంబును స్థరవంచితంబు నగు కామగజేంద్రము
 సహించును. స్థరవంచితఁడు సహింపలేని దేది ! విష
 యవివశుఁ డగుమనుష్యుఁడు దీర్ఘవ్యసననిరుద్ధుఁడు, భ్రూభంగ
 జ్ఞుఁడు నై స్త్రీలకు వశంగతుఁడై వారిచేతఁ గేళీమయూరము
 వలె నాట్యముచేయింపఁబడును. రక్తాకర్షణసక్త లగు మాయా
 వినులు మోహాంధకారరాత్రులయందు ముగ్ధులహృదయముల
 ను బిశాచికావితతిపలె హరించుచున్నారు. అనురాగవంతులకు
 వలలవంటివారు, మనోగజమును బంధించు గొలుసు లట్టివారు,
 వ్యసననవపుష్పగుచ్ఛములఁ బోలినవారు నగు మానినులకు
 వశుఁ డైనవానికి ముక్తిలేదు. సంసారచిత్రమాయలు, శంబరా
 సురుని మాయలు విచిత్రియను రక్తసి మాయలు నెఱిగిన
 జితాత్ముఁడు కూడ యువతీజనులమాయల నెఱుంగఁ జాలఁడు.
 కుసుమసుకుమారదేహాలు, వజ్రకఠినహృదయలు, విచిత్రచర
 త్రలు నగు నంగనలకు నిజముగ నెవ్వఁమీఁదను బ్రేమ యుం
 డదు. అనురక్తులపై విరక్తి, విరక్తులపై ననురాగము, నమ్ముల

యందుఁ దృణీకారభావముం గలిగి, వంచనావచనప్రియ లగు
నాఁడువారికి సద్భావముండు ననుట సంశయమే. బహుజనదృష్ట,
విలాసశీలాఁగి, ధైర్యధ్వంసపతాకయు నై కలికి యెవ్వనియిం
టనుండ నో యాతని కది యధిపురాలుగాని యిల్లా లెన్నఁటికిని
గాదు. మస్తధవికారములచే జయింపఁబడి, నష్టచేష్టుఁడై మూఁ
గవానివలె నింటనున్న మగవానికి మగువ నోటమన్నుగొట్టుట
నిశ్చయము. అపరిస్ఫుటాక్షరములు గలుగునట్లు కామకలచే
వాక్యములను బంధించి స్వభావముచే నేమియు నెఱుఁగని
మగ్ధులెనే ప్రాధాంగన పెనిమిటిని దనకుఁ దిలకమ్ముక్రిందఁ జం
ద్రునిఁ దెచ్చుని దొంగయాచనచేయును. ఇచ్చవచ్చిన ట్లనవరత
ముఁ దిరుగుటలో మొద్దుదేఱిన కామినిపాదములను విలాసవిజి
తుఁ డగుమగవాఁ డొక్కసారి తాను దీర్ఘదర్శనమునకుఁ గొనిపో
యి నొచ్చెనేమో యని స్వయముగాఁ బట్టి యొత్తుచు. కనుసం
జలచే నొక్కఁటి, మాటల వేఱొక్కభంగి, జేష్టలలో నింకొక్క
కైవడి, సురతములం దొక్కకరణిని నటించు స్త్రీలు సహజముగ
వేసగ తైలవఁటివారు. నిజఁ తిచపలకురంగి, పరతరుభృంగి, స్వ
భావమాతంగి, విధ్యావిభ్రమభృంగి, కుటిలభజంగియు నగుస్త్రీ
యెవ్వఁకి సొంతము ? పలుదెఱుంగుల బహువిధయావనులతోఁ
గూడి యనవరతము నుండఁగాన వేశ్యజన్మ ముత్తమ మైనదని
నారి నట్టూర్చుచు నిర్జనస్థలమున నిచ్చులుఁ జింతించుచుండును.
చపలయగుమగువ హర్ష్యఁబుపైఁ గూర్చుండి దారెంబోపువారిఁ
గాంచుచు గీతములు వాడచుఁ బరువులెత్తుచు నకారణముగ

స్ఫటికాక్షమాలవఁటి నవ్వులను నవ్వుచుండు. నాపతి పశుస్థాయుఁడు, పలుకను, గావింపను, జేతఁగానివాఁడని స్వజనములో నుడువుచుఁ బురుషవ్యాపార మంగనయే చేయును. జీవన్ముతుఁడగుభర్తగలకామిని తానే తనయింటికి వచ్చిన వారి కెదురుగాఁ జనును. వ్యవహారవిషయములలో స్వయముగ రాకపోకల నొనర్చును, గట్టిగా మాటలాడును.

ఈర్ష్యగలది, వృద్ధనిభార్య, సేనకపత్ని, నియోగివనిత, నటునిపడఁతి, కారుకర్తచేయు నాతనిగృహిణి, లుబ్ధురాలు, సార్థవాహునిగరిత, గోష్ఠీవిహరణస్వభావురాలు, స్వభావముచేఁదరుణులయందు వాత్సల్యముగలయది, పరగుణగణనముచేయునది, తనభర్తదోషము లెంచునది, యల్పధనముగలయామె, భోగాసక్త, రూపవతి, వికారరూపముగలయాతని మగువ, ముగ్ధుని పెండ్లము, సకలకలలు నేర్చినది, నీచస్నేహముగలది, ద్యూతమధుపానములం దాదరముగలది, పెద్దకథలు చెప్పనది, పాటలుపాడునేర్పు గలది, పుంశ్చలీసహవాసము గలది, శూరవీరప్రసంగములం దాసక్తిగలయామె, యింటఁ బనులుచేయనిది, పలువేసములు వేయనట్టిది, సిగ్గులేనిది, యసత్యాలాప, మాటకు మాట బదులు చెప్పనది, ప్రీతిపేశలాలాప, కుశలవార్తానిపుణ, విజనస్థలక్రీడాసక్తయై ప్రకాశమున సావిత్రివలె నటించునది, యాగములకుఁ దీర్థములకు దేవాలయములకు గణకులగృహములకు వైద్యులయిండ్లకుఁ దిరుగునది, భోజనపానాదుల కధికవ్యయము చేయనది, యత్రోత్సాహము గవించునది, స్వతఃక్రూరాలు,

భిక్షుకులు తాపసులు వీరింగన్న భక్తి చూపునది, స్వజనులందు
విరక్తిగలది, దర్శనదీక్ష గలయది, పతియొదనురాగము లేనిది,
సమాధివహించునది మున్నగువారు నష్టచార్మిత్రులుగా నుండు
రని గ్రహింపవలయును. సతతానురక్తదోషము మోహితజనతా
బహుగ్రహాలు నగు సంద్యలు స్త్రీలు పిశాచికలును రక్తచ్ఛా
యాహారిణులు గదా ? స్త్రీలవలలో నెవ్వఁడు పడునో యాతఁ
డదాంతుఁడు, బుద్ధిలేనివాఁడు. నీచకార్యమునకై కష్టించుచు
న్నను దనకుఁ బ్రీతి యున్నకతనఁ బడుచున్న యిక్ష్ణులను బా
టింపఁడు. అట్టివానిపై నందఱు నధికారులే. శ్పృగారశౌర్యకత్త
వము నసమంజసదానవర్ణనము నను నివియే స్త్రీలను వశపఱ
చుకొనవలె నన్న ముత్రతంత్రరహితసాధనములు. సహస్రమా
యలు గలవారు కలికాలమును చీకటి దిరుగు రక్తసలు నగు
మానినుల పాపచార్మిత్రమును విన్నచో నెవ్వరికి దేహములఁ గం
పముజనింపదు !

పూర్వకాలమున ధనపతిం దిరస్థులించు విభవముగలిగి
సముద్రునివలె రత్నాకరుండై ధనదత్తుండును విశ్రుతఖ్యాతిని
బడసిన వణిగ్వరుండు గలఁడు. అతనికి మనోజైశ్వర్యమూర్తివంటి
ది, సులలితాంగి, నయనవిలాసముచేతనే దిక్కులన్నింటిని జయిం
చినదియు నగువసుమతి యనుకన్య కలదు. అపుత్రకుఁ డగుటఁ
బుత్రస్థానమున నిలిపిన యాప్రియపుత్రిని ధనదత్తుఁడు వైభవ
మునఁ గులమున నభివృద్ధినిఁ దనతోఁ దుల్యుఁ డగు సముద్ర
దత్తుఁ డనువణిజున కిచ్చెను. అత్తవారియింటనే సముద్రదత్తుఁడు

వసుమతింగూడి యుండి యొక్కపుడు ద్వీపాంతరవ్యాపారమున
 కై చనియెను. భర్త యింటలేనికారణమునఁ జెలులతో నానెట్టి
 పట్టి కేళీవనముల సౌధతలముల విహరించుచు మార్గమున నేఁ
 గునొక్క మన్తధాకారుం గాంచెను. ఆతనినిం జూడఁగ నే యామె
 ధైర్య మెక్కుడికో కుమతిచేఁ గోపగింపఁజేయఁబడినది వలెనే
 పోయెను. దానిచే విచారశూన్య యై స్థరవికారమును గప్పిపు
 చ్చుకొన శక్తురాలు కాకపోయెను. 'ఓచపలురాల ! శీలమును
 రక్షించుకొమ్ము, కులకూలమును నదివలెఁ బడఁద్రోయకు,' మని
 చెప్పుదానివలె గంటలయొడ్డాణము మొఱయఁ, జెలిని బిలిచి
 రహస్యముగ నాతరుణుని వృత్తాంతముం దెలిసికొని తనభవన
 మునకుఁ బిలిపించుకొనియె. కామినుల చపలచిత్తము నెవ్వరు
 నిర్బంధింపఁగలరు? కామవికాసములగుసురతవిలాసములచే సహ
 జప్రేమనివాసములగు నర్తపరిహాసములతో నాన్వేరిణి వానిం
 గలసి యానందించెను. పిమ్మట సముద్రదత్తుఁడు భార్యావలతో
 కనోత్సుకుండు త్వరితముగ వ్యవహారములు చక్కఁబెట్టుకొని
 మహారంభుండు మామగారి యింటకి వచ్చెను. మహోత్సవలీలా
 వ్యగ్రజనులతోడను సంపన్ని చయముతోడనుబగలంతయుఁగడపి
 రాత్రి దయితాయతుండు విరచితశయనము, బద్ధపితానము,
 జ్ఞంభితసారభదూపంబు నై మనోరంజకమణిదీపములతో సుర
 గృహరూపమున నున్న శయనమందిరముం జేరి మధుమదవిలు
 లితలోచనకమల యగు భార్యను నవలని నిన్ద్రతగజం బట్టా
 లింగనం బొనర్చెను. ఆసుందరి హృదయనివాసి యగు పరపు

రుషుని ధ్యానించుచు యోగినివలెఁ గన్నులు మూసికొని చిర
కాల మాతని యొద్దనుండి సంకుచితాంగి యై నిట్టూర్పువిడు
చుచు నెందులకు నొదవక పోయెను. ఆముగ్ధుఁడు ప్రణయకు
పీతురా లయిన దని భావించి చాటువాక్యములతోఁ బాదము
లపైఁబడి యాచించెను. పరపురుషానురాగిణులుఁ దమయందు
విముఖులుఁ బ్రణయకామలు నగు తమభార్యలను మూఱులై
పురుషపశువులు రంజింప మొనలు వెట్టుదురు. ఈకామి స్వతం
త్ర కాముఁడైనను బరహితకామము కడ నేమి చేయఁగలఁడు.
ఘనశతరక్త యగు సంధ్యయందు సహజరాగి యగుసూర్యుఁ డే
మి చేయుచున్నాఁడు.

ఉపవనకుంజములో గూఢముగా నొక్కచో నుపపతిం
దాఁచి తనపతిని విషమమ్ములం గని మూర్ఛనభివయించెను. ప్రణ
యాంతమున నిద్రాముద్రితి నయనుండై సముద్రదత్తుఁడు నిదు
రింప వసుమతి లేచి యలంకరించుకొని మెల్లఁగఁ బూదోట
పొదలోనికిఁ బోనుండెను. ఇంతలో దొంగ యొక్కఁడు మధుమ
త్తజనంబగు నాగృహముఁ జొచ్చి గమనోత్సుక యగునాకులు
కులాఁడి యాభరణములపైఁ గన్నువై చెను. అపుడు చంద్రుఁడు
తూర్పుదిక్కునఁ బొడిచి నిమిలితతారాలింగనమునుం గావించి
కమలములు సంకోచపడఁ గలుపలు వికసిల్ల రాత్రియనుమగువ
కపటహాసమునంటి తనతుహినకిరణజాలముం బ్రసరింపఁ జేసెను.
రవిపఠితాపశ్రాంతయగు నాకసముం గాంచి కుముదకులము
నవ్వచున్నటు లందలి తుమ్మెదలు హుంకారము చేయఁదొడఁ

గెను. నిశాకాంత చంద్రకరములచేఁ దన తిమిరకంచుక మపహ-
 రింపఁబడ లజ్జాన్విత యైనదియుం బోలెఁ గుముదామో నాకులం-
 బగు నలివలయపటముం గప్పుకొనియెను. ఆచుర్ధరాత్రమున
 వెన్నెలలో నందఱు నిదిరించుచుండఁ జీకటిలోవలెనే నిశ్శంక-
 ముగా నెలదోటకు వసుమతి చనియెను. వివశయు విషయ-
 ప్రోషితయు నగు నాకామిని పొదరిల్లు తూఱుచుండఁ జోరుఁడు
 ను రహస్యముగ భూషణలోభమున వెంట నంటి యుడెను.
 అందు విభూషితంబై యుజ్జ్వలాంశుధారియై కుసమబులు దా-
 ల్చి యద్భుతముగఁ బక్షులచే శంకింపఁబడుచున్న ప్రియుని
 దేహముం గాంచెను. ఇతకుముందె యాతఁడు ప్రియురాలు జా-
 గుచేయుటచే వియోగవహ్నిం గ్రాగువాఁడు దిగ్వాప్తినియగు
 కౌముదిచేఁ దగులఁబెట్టఁబడిన హృదయముతోఁ జాలకాలము
 ఘంకేతస్థానమున నిలిచి యింక రాదను నిరాశతోఁ జెట్టుకొమ్మ-
 ల వ్రేలాడు లతాపతానంబున నురివోసికొని ప్రాణములు పోఁ
 గొట్టుకొనియెను. ఆప్రియకళేబరముం గాంచి గూఢముగా విల-
 పించుచుఁ దుమ్మెదలు రొదచేయుచున్న పుష్పగుచ్ఛము చెట్టు
 నుండియట్ల నేలం బడి పెద్దతడవు సమ్మోహమాలితాక్షియై
 భూమిం గొఁగిలించుకొని లఘుస్వరముతో 'హా ! నయనానం-
 ద ! ఎక్కడనుంటివి ! నీవిశదేందుసుందరం బగు వదనం బేదీ !
 మందపుణ్యురాలను నిక్కడ నేమిచూచుచుంటిని ! ఇంక నెక్కడి
 కాంతుఁడు !' అని కరుణముగ నేడ్చి యురిత్రాళ్లు విడిపించి యా-
 శవముం దొడపె నిడుకొని ముద్దుగొని జీవమును బోయుదాని

వలె నోట నోరువెట్టి యచరాగరూపమువంటి తాంబూలరాగ
ము బ్రకటించెను. అపుడు బేతాళుఁ డొకఁ డాకామిని కుసు
మోత్తరన్మృగమదధూపాదిసారభముచే నాహూతుఁడై యాశవ
మునం దావేశించి దాని ముక్కుఁ గొటికివై చెను. చాపలోచితం
బుచు దర్ణయమునకు ఫలము నగుముక్తిఁ డితనముం గొని యా
మె నిజగృహంబునకేఁగి హాహాకారము గావించెను. అందఱు
నులేచి యేమియని యపగ సముద్రదత్తుఁడు తననాసికాచ్ఛేద
ముం బొనర్చె నని యాక్రందించెను. అత్తమామలు మొదలగు
బంధువర్గ మల్లుని గోపించి యడిగిన నేమియుచు మాటువలుకక
మిన్నకుండెను. ఉదయమున బామగు లెల్లరు రాజనొద్దవిన్న
వించి రాజక్రోధమున కాతనిం బాలుపఱచి ధనాదిదండముం గా
వింపించిరి.

ఇది యంతయుఁ దనదొంగతనము మానుకొని విస్తయ
ముగాఁ బ్రత్యక్షముగాఁ జూచుచున్న చోరుఁడు రాజసమీప
మునకు వచ్చి సత్తరింపఁబడి పూదోటలోని శవమును దాని
నోటనున్న ముక్కుతునుకను జూపి నిష్ఠారణము, సుహృదుచిత
ము నగుశుద్ధిని సముద్రదత్తునకుఁ గావించెను.

ఇట్టి కుటిలతరలు, గ్రూరాచారలు, సిగ్గులేనివారు,
జపలలు నగుస్త్రీల నెవ్వఁడు తెలిసికొనఁగలఁడు. మతిమంతుఁ
డుఁ గూడఁ జెలులచే వంచింపఁబడుట నిస్సంశయము.

చతుర్థసర్గము.

అందునను వేశ్యాకాంతలు మిగులఁ గుటిలురాండు.
 కుటిలానురాగముచే జనులను హరించుచున్నారు. అట్టివారి
 కపటచరితమునఁ గుబేరుఁడు కూడ సన్నాసి యగును. బహుల
 తరంగాభిరామములు నిమ్మగామిరులు నయి సమాధ్రమున నడు
 లవలె వేశ్యల హృదయములందును నలువదినాలుగు కళలు
 గలవు. అవి యెవ్వియనః—

వేషకల, నృత్యకల, గీతకల, వక్రవీక్షణకల, కామపరి
 జ్ఞానకల, గ్రహణకల, మిత్రచంచనకల, పానకల, కేళికల, సుర
 తకల, ఆలింగనకల, అంతరంగజ్ఞానకల, చుంబనకల, పరకల,
 నిర్లజ్జాకల, వేగకల, సంభ్రమకల, ఈర్ష్యాకల, కలహకల, రుది
 తకల, మానసంక్షయకల, స్వేదకల, భ్రమకల, కంపకల,
 ఏకాంతకల, ప్రసాధనకల, నేత్రనిమిలినకల, నిస్సహనిస్పృహ
 కల, మృతోపమకల, విరహాసహకల, రాగకల, కోపప్రతిషేధనిశ్చ
 యకల, నిజజననీకలహకల, సద్భ్రహగమనకల, ఉత్సవేక్షణకల,
 హరణకల, జాతికల, కేళికల, చౌరకల, పార్థివకల, గౌరవశైధిల్య
 కల, నిష్ఠారణదోషభాషణకల, మూల్యకల, అభ్యంగకల, నిద్రా
 షీకల, రజస్వలాంబరకల, రూక్షకల, తీక్ష్ణకల, గళహస్తకల,
 గృహార్గలార్పణకల, సంత్యక్తకాముకాహృతికల, దర్శనకల, యా
 త్రాకల, స్తుతికల, తీర్థోపవనసురాలయవిహరణకల, హేలాకల,
 గృహకల, వశ్యోషధకల, మూత్రకల, వృక్షకల, కేశరంజనకల,

భిక్షుక తాపసబహువిధపుణ్యకల, ద్వీపదర్శనకల, కుట్టినీకల,
యనునివి.

ఊరుఁ, బేరు, వగ్గము, గుణముఁ దెలియని వాని కైనను
గొంచెము ధనమిచ్చిన శరీరము నర్పించు వేశ్యలయందుఁగూడఁ
గొందఱు మోఘసంకల్పులు సద్భావములను వెదకుచున్నారు.
సకలజనులను వంచిచి యాజ్ఞించుకొనిన యచురాగము నశిం
చిర హృదయములు గల వేశ్యల మలినధనమును గూడ నొకా
నొకహీనుఁడు గుణగణమగ్నుఁడు దిక్కుమాలినవాఁడు, భుజి
యించుచున్నాఁడు ! నీచుఁడైనను, గుట్ట మెక్కువాఁడైనను,
ఖలుఁడైనను, నేచుఁగునెక్కువాఁడైనను, శిల్పియైనను, నిఖిల
లోకవంచనయె వృత్తిగాఁగల యావారకాంతలకు వల్లభుఁ
డగుచున్నాఁడు.

పూర్వకాలమున మానవంతుఁ డగువిక్రమసింహస్థపా
లుఁడు బలవంతులగువైరుల కోడిపోయి గుణగర్వితుఁ డగుచుం
త్రితోఁగూడ విదర్భకుఁ బోయి యక్తడ మిగులఁ బ్రసిద్ధివడ
సిన విలాసవతియను నొక వేశ్యయింట విడిసి నిర్ధనుం డయ్యు
బహుధనభోగయగు దానితోఁ గూడియుండెను. ఆవారకాంత,
రాజలక్షణోపేతుఁ డగుటను భుజసత్త్వసంపన్నుఁ డగుటను నర
పతి యని గ్రహించి తనకున్న మణికనకసంయుతం బగు కోశ
మంతయు నావిక్రమసింహునకు వ్యయార్థము సమర్పించుచుం
డెను. దాని చూచిత్యము నద్భుతానురాగమును గాంచి రాజు
మిగుల విస్తయమంది యెవ్వరు లేనిచోట నొకనాఁడు మంత్రి

తో “ఇది మిగుల విచిత్రము ! తృణప్రాయముగా ధనమంతయు
మదర్థము వినియోగించుచున్నయది ! వేశ్యల యనురాగము
ధననిమిత్తముగానఁ బ్రీతిలేనిదిగదా ! ఇదియేమి ? ధనలవలోభ
మున మిథ్యానురాగమును రోవెలందులు చూపుచున్నారు,
కాని, యెవ్వతె యేని యేవానికొఱకైన ధన మిచ్చునా ?
అట్టిచో వారి యనురాగము సందేహమే” యని చెప్ప సరపతి
వాక్యములకుఁ బ్రధాని సాసూయముగా నవ్వి “రాజేంద్ర !
వేశ్యాచరితమునం దెవ్వనికి విశ్వాస ముండును ! వారు సత్య
రహితలు, స్వల్పధనలోభము గలవారు, క్షణభోగదాయినులు,
తీయనిమాటలతో నిర్విచారుల హృదయముం జొచ్చెదరు.
ఈభోగాంగనలు నరుల కాశవలెనే ప్రథమసమాగమమున సు
ఖమును గలిగింతురు. నడుమ దుఃఖముం గూర్తురు, తుదకు
దుఃఖఫలము లభింపఁజేయుదురు. భ్రమవిభ్రమ బహుమోహ
ములు గల వేశ్యలను సంసారమాయలను నిప్పటికిని హరిహ
రాదు లగు బృందారకులు గూడఁ దెలిసికొనఁ జాలకున్నారు.”
అని వచింప వారాంగనాపరీక్షకొఱకు మంత్రితో రహస్య
ముగ నాలోచించి విక్రమసింహుఁడు మృతినొందినవానివలె
బడియుండెను. ఎఱిగియున్న మంత్రి యార జశవమును చితి
మీఁదనుంచి యగ్ని తగుల్చుచుండ నంతలో నాకామిని పరు
వెత్తుకొని వచ్చి చితిపైనున్న రాజతోఁగూడ వలకాటిలోఁబడి
మృతినొందెద నని విలపించుచుండిన దానియత్నముంగాంచి
రాజు తనబాహుద్వయమునం గొఁగిలించుకొని నీమూలమున

నేబ్రదికితి నని యాదౌర్భాగ్యురాలిం జూచి దానిదృఢప్రేమకు
 సత్యమునకు సంతసించి మంత్రిని నిందించి వేశ్యాగుణకథనము
 గావించెను. పిమ్మటఁ దన కా పెల్లాటకత్తె యిచ్చినధనముతో
 నేనుఁగులు గుఱ్ఱంబులు భటులు మున్నగు విపులసేవం గూర్చు
 కొని తనవిరోధులను జయించి స్వరాజ్యమును మరలఁ బొంది
 పూర్ణచంద్రునట్లు వెలుంగుచు నాపణ్యచనితనే యంతఃపుర తరు
 జిఁగా నొనర్చుకొనియెను. చామరపవనామలితాలక యై యా
 తన్వి యాతనియొద్ద లక్ష్మీవలె శోభిల్లుచు న్నొక్కనాటి యేకాం
 తమున విరచితాంజలియై నమస్కరించి “ఈవాసి కల్పతరువునట్టి
 నిన్నుఁ జిరకాలమునుండి సేవించుచున్నది. ఒకానొకప్పుడు ధన
 సహాయమున నీ కుపకరించిన నాకీసమయమున వాంఛాసాఫల్య
 ము గావింపవలయును. పుణ్యఫలప్రాప్తి కారణంబులు, పరరజో
 హరణమార్గంబులు, స్వభావవిమలములు నగు మహాత్ముల సమా
 గమంబులు పుణ్యతీర్థముల మట్టలు వృథకావు. నాకొక్క యా
 వనపురుషుఁడు ధనముకంటె జీవితముకంటె నెక్కుడు ప్రణయము
 గలిగినవాఁ డిప్పుడు చోరరూపమున బట్టునడి దైవనశమున
 విదర్భపుర కారాగారమున నున్నాఁడు ; ఆతనిని నానిమిత్త మై
 సమర్థుడవు గాన విడిపింపఁగోరెదను. ఇప్పుట్టున నీపౌరుషమున
 కు, శక్తికి, గులమునకు నుచితమగుకృత్యము గావింపవలయును”
 అనిన దానిపలుకు లట్టె యాకర్ణించి యాశ్చర్యచితుఁడు డయి
 భూమివంకఁ జూచుచు మాటుమాటాడలేక వెనుకటి మంత్రి
 వాక్యములం దలందుకొని విదర్భరాజుం గొట్టి చోరుని విడిపించి
 వేశ్య కిచ్చెను.

ఇట్లు బహుహృదయలు, బహుజిహ్వలు, బహుమాయలును, వాస్తవముగా ననృతయుతలు నగు వేశ్యావనితల నెవ్వరు కనిపెట్టఁగలరు. వారికి వర్ణనదయితుఁడు, ధనదయితుఁడు, దానకర్తదయితుఁడు, రక్షాదయితుఁడు నర్తదయితుఁడు నని యేవురుదయితు లుందురు.

పంచమసర్గము.

మోహుఁడు జనులసర్వము నపహరించు సామర్థ్యము గలవాఁడు. ముందుగా బుద్ధిని నశింపఁజేయును. ఆతఁడు గూఢరూపమునఁ గాయస్థుల¹ ముఖములయందును వారివ్రాతలయందును నివసించియుండును. ధనధాన్యాదికసమృద్ధిగల యెవ్వరింజూచినను సంపూర్ణచంద్రుం గాంచిన రాహుగ్రహమువలె నీకాయస్థగ్రహము సర్వగ్రహముఁ గావింపకమానను. మోహవిదూరులగు యోగులు జ్ఞానులు సంసారకలల నన్నిటిని దెలిసికొందురు గాని బహుప్రయత్నలైనను గాయస్థుల కలలను (మోహములను) దెలిసికొనలేరు. వివిధమాయానిలయులు, ధనాగార రంధ్రములు, క్షయక్షపాతిమిరులునగు నీ దివిరులే² సమస్తమును. లీనము చేయుచున్నారు, గాని, కాలము కాదు. జనులను ఘోరదండము పా లొనర్చువా రగుటం బట్టి వీండ్రే కాలపురుషులు.

1. కాయస్థులు=పూర్వము రాజులయొద్ద నధికారములుచేసిన యొకజాతివారు. వీరు జనులను బహువిధముల బాధించువారు.

2. దివిరులు=కాయస్థులకే రెండవపేరు.

గణనాతీతపిశాచములే యీ భూగర్భజు¹లను విషాం బ్రపంచమునం దిరుగుచున్నవి యమమహిషశృంగకుటిల హృదయులగు వీరినెవ్వరును విశ్వసింపరాదు. యమపాశము గూడ నీదివిరుల కంతములం దగుల్కొన భయపడును. కాయస్థులచే హరింపఁబడిన రాజ్యలక్ష్మి వారు వ్రాము కలము తుదనుండి జాఱు నల్లని మషీ బిందురూప మగుకన్నీరువిడుచుచు రోదనము గావించుచున్నది. మాయావనితాలకావలీకుటిలములు, విషమాంగవ్యాసముతములు నగుకాయస్థుల చారిత్రములచే మోహితుఁడు గానివాఁడగపడఁడు. ఈమాయాప్రపంచము విషయగ్రామగ్రాస స్వభావముగల కాయస్థులచేతను నింద్రియములచేతను సర్వకాలములయందును నాశనము నొందుచున్నది. కాలపాశసన్నిభములుఁ గుటిలములు నగు దివిరుల వ్రాతలు భూర్జశిఖరములందుఁ జుట్టచుట్టుకొనియున్న సర్పములవలెఁ గప్పట్టుచున్నవి. వీర శీ చిత్రగుప్తులు, చిత్రబుద్ధులు, గుప్తకార్యులును. ఒక్క గీటుమాత్రము చెఱచి సహితపదమును రహిత²మని మార్చునంతటి ప్రజ్ఞ కల

1. భూగర్భజులు=భూగర్భత్రములపై రాజకీయవ్యవహారముల నాయవ్యయముల వ్రాయఁ గాయస్థులకు వచ్చిన మూఁడవపేరు.

2. ఏదైఁ బ్రతము వ్రాయునపుడు “ఫలవృక్షసహితముగా” నని వ్రాయుచు ముందఁజేల్లెనాని పిమ్మట రెండవపక్షమువారియొద్దఁ గొంత లంచము పుచ్చుకొని “ఫలవృక్షరహితముగా”నని దిద్దును రనుట. ఈ స, ర లకు భేదము నాగరాక్షరములలో నతిస్వల్పము. ఇక్కవియభిప్రాయము నాగరాక్షరముల ననుసరించియే యున్నది. అందుక్క గీటు చెఱపితిమా స యనునది ర యగును.

వారు. (1) భేదాక్షరములు(వక్రలిపి)వ్రాయుట,(2) అంకములు
గుప్తముచేసి వ్రాయుట,(3)నచ్చినవారిని దమచశముచేసికొనుట,
(4) వ్రాసినదానిలో నడుమ నడుమ నొక క్రొత్తమాటచేర్చుట,
యున్నమాట తీసివేయుటయు, (5) వ్యయము నెక్కువగాఁ జూ
పించుట,(6) యోగ్యనస్తువులను బాష్ట్రపంచుకొనుట, (7) ఈయ
వలసినధనమునీయకుండుట,(8)మిగిలినధనముహరించుట, (9)ఒక
ప్పుడు పోగుచేసిన ధనమంతయు హరించుట,(10)మొత్త మెంతో
తెలియకుండఁ జేసి యాయవ్యయములు చేయుచు ధనము హరిం
చుట, (11) చినిగిపోయిన పత్రములు వ్యవహారములోనికిఁ దె
చ్చుట, (12) నష్టపత్రములం గనఁబఱచుట, (13) ఉన్నదానిని
నష్టమైన దని చెప్పుట,(14) విక్రయించినదానిని మరలఁ దెచ్చు
కొని వాడుకొనుట,(15)“ఈధనములోనుండి కొంత హరించుట
యెట్లు, వీనిని మోసపుచ్చుట యెట్లు” అని నానాప్రకారముల
యోజించుచుండుటయు, (16) అపగవచ్చినవాని కాధారము
లేకుండ వ్రాతములుయు తగులఁబెట్టుటయు నని, సకలముఁ
డు,క్షయస్వభావముగలవాఁడు, నవచవహువుఁడు, వృద్ధిబొంద
వలసినవాఁడు, నగు కాయస్థునికిఁ గుటిలము లగుకలలు పదాఱు
దోషాదు డను చంద్రునికివలెనే కలవు. కూటస్థులుఁ గాయ
స్థులును, సర్వసకారమగు సిద్ధమంత్రముచే గురునివలె విదితమా
యులై ఊములో వృత్తిచ్ఛేదముం గావించుచున్నారు.

ఒక్కజూదగాఁడు ధనము, పశువులు, కట్టుకొనుబట్టలుఁ
బోఁగొట్టుకొని దొంగయను సొశయము గలిగి బాధువులు విస

ర్థింపఁగా మిక్కిలి వ్యసనపరుండై పూర్వకాలంబున సమస్తస్థలములం దిరుగుచుండెను. ఆతఁడు పుణ్యవశమున నొకప్పుడు జ్జయిని వచ్చి స్నానముచేసి తిరుగుచు నొక విజనస్థలమున శివాలయముం గాంచెను; ఆదేవాయతనములోనికిం బోయి నిర్వాప్తిపాదుం డగుటచే నిత్యమును గడుగుచుఁ దుడుచుచు బుష్పంబులం బూజించుచు, స్తుతించుచుఁ బెద్దకంఠముతో గీతములు వాడుచు, దీపమువెట్టి నిర్నిద్రుండై జపముచేసికొనుచుఁ దనదుర్గతి పాపుకొన నాదేవుని సేవించుచుండెను. ఒక్క దివసంబున నాతండు గావించు శుభశతమునకు మెచ్చి భవభయహారియు భూతపతియు నగు మహాదేవుండు “పుత్రా! ఇదిగోఁ గొను”మని యేమోవర మచుగ్రహింపఁ దలంపఁ గపాలమాలికలలో నున్న యొక్క పుట్టె యనవరతము మహాకాలునకు సంజ్ఞ చేయసాగెను. అర్థోక్తికే మిగులఁ బీడింపఁబడి కపాలము సన్నచేయుచుండ నెఱిగి యాజూదరి దురదృష్టమున నీశ్వరుం డూరకుండి యొక్కింతతడవునకు వాఁడు స్నానార్థం బరుగ నెవ్వరు లేనియపుడు దంతాంశుపటలపంక్తి గంగాతరంగములవలె నెఱుఁచు నాపురుషతో నిట్లనియె. ఈకితవుండు నన్ను సద్భక్తిచేఁ జిరకాలమునుండి యాశ్రయించుకొనియుండెను; సాధువైనవీనికి నేను వరదానముం గావింపఁ బోవ నీవేమి నిమిత్తమున నన్నుగోఁకి సంజ్ఞ చేయుచుంటివని యడిగెను. ఆకపాలము దేవునిపల్లులువిని విషనయనోష్ణచే గళితమగు మాళీంద్రసుధారసమునం జీవించినదియుంబోలె నిట్లులని విన్నవించుకొనియెను. “ఆదిదేవ, యిదిసులభముగఁ దమకు

విశదమైన దైనను నన్ను మరల నడుగుచున్నారు. ఈజూదగాఁ
డతిదుఃఖితుఁడై, దారిద్ర్యప్రభావముచే నిఖిలనిజకృత్యములను
విడిచి యీ నీమందిరమున ధూపదీపములు కుసుమార్చనముం
గావించుచున్నాఁడు. దుఃఖితుఁడు తపస్వి యగును. ధనరహి
తుఁడు సాదరుఁ డగును. భ్రష్టాధికారవిభవుఁ డితకుమున్న
సర్వప్రణతుఁడై యుడినను బ్రయోగముఁ డగును. నిర్ధనుఁడు
దేవార్చనముం గావించును. పిష్టులకు నమస్కరించును. బెద్దల
గురైఱుగును. మిత్రములను వెదకును. ఇరుపగుఁడు కఠిన
మైన దైనను గాల్పబడెనా పనుల కొదవును. వ్యసనపరితప్త
హృదయఁడు సర్వకాలమును సదాచారుఁడుగా నుండును.
వైభవమదమోహితునకు సత్తర్కలు జ్ఞాపకమునకే రావు. భగ
వానుఁడా ! ఆశాపాశములచే వ్రేలాడుచు నైశ్వర్యాపేక్షకుఁ
డైన యీభక్తుఁడు నీ కత్యంతసపర్యం గావించుచున్నాఁడు.
మీరు వరము దయచేసినపిమ్మటఁ గంటి కగపడఁడు. ఒకకార్య
యొకరివలన సాధింపవలయు నను తలంపుగలవాఁడు సేవకుని
వలె నుండును. పని తీసినవెనుక నెవ్వరును బ్రపంచములోఁ
గృతఘ్నులు సమ్రభావముం గనఁబఱువరు. తనకు లాభ మున్న
పుడే యొకరియొద్ద నతియత్నమున నుండుదురు. కార్యమునెఱి
వేసిన పిమ్మట నిష్ప్రయోజకు లగుదురు. దేవా ! ఈయాయ
మున ఫలజలకుసుమాదిభోగసామగ్రి వీనివలనఁ బూర్ణముగా
నున్నది. ఈతండు పోయినపిదప విజనంబగు నికడకు నెవ్వరును
దేరు. కాబట్టి యిక్ష్తేతపు నిచ్చటనే రక్షించుచుండుము. వర

మిచ్చితివా నీపూజ నీవే చెఱచికొందువు. ఇట్లని విన్నవించిన
 యాకాయస్థకపాలముమాటలు విని మ్మిక్కిలి విస్తయబురుబొంది
 మహాదేవుండు “నిజముగా నీ వెవ్వఁడవో చెప్పు” మని యడి
 గెను. “నేను మగధదేశమున గాయస్థకులబురంబొడమి స్వకు
 లాచారములు విసర్జించి యనవరతము స్నానజపవ్రతనిరతుఁ
 డనై తీర్థాటనము గావించుచు సకలశాస్త్రములు సర్థసహితముగ
 నేర్చుకొని భాగీరథీనదిలో మేరు దొఱంగి నీపాదపద్మము
 లాశ్రయించితిని.” అని వాఁడు దేవునితో విన్నవింప నాకర్ణించి
 “కపాలశేషముగా నున్నను నీకొటిల్యకళను విడువలేదు కావున
 నీవు సత్యముగాఁ గాయస్థుఁడవే” అని ఫలలోచనం డాశాల
 తలందుఁ దనమందహాసకిరణములచేఁ దెల్లపువ్వులు పూయు
 నట్లుచేయుచు నింతలో స్నానము చేసి వచ్చిన యాబీదజూడ
 టికి వరదుఁడు వర మిచ్చి హితమొసర్చి యతిశీఘ్రముగఁ దన
 రుండమాలికలోనుండి యాకాయస్థకపాలము దీసి విసరి
 వై చెరు. అస్థిశేషుఁడైనను గాయస్థుఁడు జనావకారము గావిం
 చునది సహజమలిన మయినదియు సగుతనకుటిలకలను యము
 దంష్ట్రను వలె విడువఁడు. సతతాశుచులు భావదూషితులు
 దోషయుక్తులు నగు కాయస్థుల కలల నెవ్వరు తప్పించుకొనఁ
 గలరు ! రాక్షసమాయలకంటెను బ్రాథమ్య లగు వీరిమాయల
 నెవ్వఁ డెఱుఁగునో వానివలన రక్షింపఁబడినభూమి రత్నములనే
 పుట్టించును.

షష్ఠసర్గము.

సమస్తజనులహృదయములందును మమఁ డను నొక శత్రుఁడు కలఁడు. మదావేశముగల జనుఁడు మాటలాడఁడు, వినఁడు. మొద్దువలె నుండును. కృతయుగమున విజితాత్ములయం దుద్భవించిన దముఁడే యాయుగమున నక్షరములు తలక్రిందై మమఁడను నామముతో నరులయం దావేశించినాఁడు. మాటాడ కుండుట, నోరు మూసికొనుట, మీఁదికిఁ జూచుట, చందనాదిసుగంధద్రవ్యములు పూసికొని శ్రేష్ఠ మగు వస్త్రభూషణాదులను దొడుగుట, కట్టుట, యనునివియే మమనియాకారము. శౌర్యమదము, రూపమదము, శృంగారమదము, కులోన్నతిమదము, విభవమదము నని మదభేదములు. ఈమదవృక్షమునకు మూలము విభవమే. కొఱుతగుచ్చిన వానివలెను, వాతసబ్ధనియట్టులు, భూతముపోలికను, బ్రథమజ్వరసన్ని పాతు నిరీతిని విభవమదయుతుఁ డుండును. శౌర్యమమఁడు భుజములూజూచి పొంగును. రూపమమఁ డద్దము చూచుకొని యుబ్బుచుండును. కామమమఁడు స్త్రీలవంకఁ జూచుచుండును. విభవమమఁడు జాత్యంధుఁడే. సుఖరసముచే నంతరంగము మూర్ఛమునిగినఁ గన్నులు మూసికొని, ధ్యానము చేయువానివలె నుండి, ధనమదులు కొందఱు నరులకాత్మారాములవలెఁ దోఁచెదరు. అవసరములేని విషయములోఁ బిచ్చివానివలెఁ దిరుగుచు, వివిధవికారము లగపటచుచు, సకలసుగుణవిహీనుఁ డై చిత్తమును నిరాలంబము నగు మూఢమదావేశికుఁడు లోకమునందు

దంతటఁ జరియించును. తపోమదము గలవాఁడు భూమివంకఁ జూడక యాకసముం గాంచుచుండును. భక్తిమమఁడు స్వభావ ముచేతనే యొడలు మఱచి చలచిత్తుఁ డగును. కోపముచే నెట్టివాఁడైన నేత్రములు గలిగి, పరుల మాటలను సహింపకఁ తానుమాత్రము ప్రేలుచు జనులను బాధించు విషముం డగు శ్రుతమదఁ డొక్కఁడు కలఁడు. ఎప్పుడను గనుబొమ్మలు ముడి వైచుచు, గట్టిగా మోటుచూట లాడుచు, నకస్లాత్తు గా బరులకు హానిచేయుచు రాక్షసునివలె సర్వభక్షకుం డధికారమమఁ డగు క్రూరుఁడు. తమ యింటి తొల్లింటి పెద్దలగాథలు చెప్పుట లో నితరులను దన్నుఁ గూడ మఱచిపోవుచున్న చేసి యజ్ఞానులను గావించునది కులమదము. ఒక్కనస్తువును ముట్టికొనక యశుచులకెల్లచు దూరముగ నుండి ప్రతిదానిని శంకించుచు నాకసమునఁ గూడఁ బేడపూత పెట్టఁ దలంచువాఁడు శౌచమదఁ డు. పైని జెప్పిన మదము లన్నియును గొంత యవధిలోఁ దమ తగుమూలచ్ఛేదముచే నాశన మగును. కాని కుటిల మగు వరమదముమాత్రము నిరవధికముగా విజృంభించుచున్నది. సర్వాసహ్యకర మగు పానమదము మ్మికిలి చెడ్డది. దీనిక్షణకాలసేవ వలన వెచుకటి వేయువత్సరములలో నార్జించిన సచ్చీలము వచ్చును.

“వినయము విద్యయుం గలుగుశ్రవిపురియందును గోవునందునొప్పునెనయు హస్తయందు నొకశ్రపోకకుఁబోవనికుక్తయందు చా

ని నడిచి తెచ్చి వండితినురసీచపుమాలనియందుఁ దుల్యద
 శ్చనుఁడగుమద్యపాని; స్వపరప్రవిమర్శనముండ దింతయున్"

సదసద్భేదము లేక బంగారునందుఁ జాతీయందుఁ జిల్ల
 పెంకునందుఁ సమానబుద్ధి కలిగి, యోగిదశను బొందినను మద్య
 పానము చేయువాఁడు పాపియై శీఘ్రకాలములో నరకమునందుఁ
 బడును. సంసారాదర్శమండలుం డగునామత్తుఁడు బహువిధము
 లుగ నేడ్చును, నవ్వును, గొంతెత్తి వెట్టిపాటలు పాడును,
 మోహముం బొందును, వికారచేష్ట లగపటచును. తప్పద్రాగిన
 దుర్మార్గుఁడు పరపతిచుంబనసక్త యగుభార్యను గాంచి సంతాప
 పడఁడు. ఒకవేళ నాతఁడు వీతరాగుఁ డేమో ! మత్తుఁడు కట్టు
 కొన్న వస్త్రము దూరముగా విప్పి పాటవేయుచు, దుఃఖమును
 మీఁదఁ బడ వై చుకొనుచు. దోసిల్ల తో నిజమూత్రతుల్య మగు
 కల్లు ద్రావును.

పూర్వకాలమునఁ జ్యవనుఁ డశ్వినీదేవతలవలన శరీర
 దార్ధ్యమును బొంది ప్రత్యుపకారముగా వారికిఁ దాను గావించిన
 యజ్ఞమునందు సోమపానార్హత కల్పించెను. ఇందుఁడు దానికిఁ
 గోపించి యాచ్యవనునితో "నోమునీంద్ర ! పక్షి కర్వులు
 గాని యీవైష్యుల నిద్దఱను సోమపానార్హులను జేసితి వేమి?
 నీ వెఱుఁగవా" యని బహువిధముల నిషేధింపఁబడినను దన
 వేజోబలముచే లక్ష్యము చేయక నిశ్చలముగా నుండి యశ్వ
 నులకు సోమ మిచ్చెను. ఆకోపముచే నింద్రుండు బలిష్ఠ మగు
 చేతినుండి పై కెత్తిన వజ్రాయుధమును, జేతిని, ముని ప్రభావ

సామర్థ్యమున స్తంభింపఁజేసి యాతని వధించుటకై నాలుగు
కోటలు, కాలతుల్య మగురూపము, సహస్రయోజనవైశాల్య
దేహమును గలయొక భయంకర రాక్షసుని బుట్టించెను. దేవేం
ద్రుఁ డట్టి ఘోరాకారుని గాంచి భయపడి మునీంద్రుని శరణ
ము వేడికొని, ధైర్యము వీడి, యశ్వినులకుఁ గూడ సోమ
భాగ ముండుఁగాక యని సమ్మతించెను. దిగులు చెంది నమస్త
తించిన యాస్వర్గాధిపతిని గాంచి మాని కరుణించి “గర్వము
మానుము, ద్యూతము, స్త్రీ, పానము, వేట వీనియందలిమద
ముడుగుము.” అని బోధించి యోవాచ్ఛి విడిచిపెట్టెను.

ఆముని తలంపుననే కలిగిన మదనాముఁడగు రక్షసి నాఁ
డుమొద లీలోకమునంగల శ్రీమత్తుల మానమునందును ప్రవృద్ధ
విభవుల నిశ్చలదృష్టులయందు, ధనవంతుల బామముడితోఁగూ
డిన ముఖవికారములందు, విటులు మున్నగువారి కనుబామల
యందు, దూతలయొక్క నాలుకమీఁద, రూపవంతుల దశనవసన
కేశముల, వైశ్యులపెదవులందు, నియోగిగణకాదులకంఠమున,
భటుల బుజుబులను, వ్యాపారుల హృదయములను, శిల్పుల
చేతులలోను, శిష్యుల గళపత్రాంగుళిభంగముల, స్త్రీలస్తనము
లందు, శ్రాద్ధార్హులముదరములలో, వార్తాహరుల పిక్తలయం
దు, నేనుంగుల గండస్థలముల, నెమిళ్ల పింఛముల, హంసల న
డకలయందు, స్తంభాకారుఁడై మహాగ్రహుఁడై బహువికార
చృఢమోహముతోఁగూడి నిలిచియుండెను.

సప్తమసర్గము.

జనుల సమస్త క్రియాకలాపములకు నాధారమైనది ధనము. అట్టిదానిని తమవికారకంఠము లెత్తిపాడుచు ధూర్తులగు గాయనులు (పాటపాడువారు) హరించుచున్నారు. కమలాకరకోశమును నిశ్శేషముగా సంగ్రహించియు, గుముదముం జెంది హీనము లగు గాయనభృంగములు మాతాగప్రణయమును విడువవు. ఘటపటశకటాదులతో, బెక్కుమంది బిడ్డలతో, దలలు విరియి, బోసికొని లోకమున యోసిపిశాచము లనఁదగు రాజద్రవ్యాహులు లగు పాడువారు తిరుగుచుందురు. దొంగవాఁడు చీకటిలో దొంగిలింపవచ్చి జనులహాహాకారములకు బెరలి సోవును. ఈగాయనచోరులు జనులచే హాహా యనిపించి (తాము హాహాయని) పట్టపగలు ధనము నపహరించుచున్నారు. “పాపాధధనిని గమసా ధాధామామాసమాసగాధామా”యని స్వరకల్పనచేయుచు సంచరించుచున్నారు. కుటిలము లగు వేషవికారములచేతను ముఖవికారములచేతను మద్యమును స్పృశించి కొంతసేపూరకుండి గాయనసంఘము పాడఁదొడఁగును. పదమధ్యమందు జయజయ యను హుంకారము గావించుచు, నమచాటకు, దామే మేలుమే లనుకొనుచు గీతములులోపముగాఁ బాగుదురు. నీరిలో, బడిన పిడియుండ చేపలు దిన్నచో నేమైన ధర్మావాప్తికలదు గాని పాటకాండ్రకు, గోటకొలఁది యిచ్చినను ఫలలేశమైనను గనఁబడదు. చీకటిగదులలో, బడియున్న కృపణులధనమునకు, గూడ నీనోళ్లు తెఱచుకొని పాడుగాయనులు బైటికి వచ్చు

అకు మార్గములు. పాడునప్పుడు పండ్లుకనఁబడకుండ నోరుమూసికొని పాడుచు నిదివఱకుఁ బాడినవారిని ధనముగొన్నవారిని నవ్వుచుందురు. ఈబయకాం ద్రుదయమున హారకేయూరాదుల నలంకరించుకొని ధీరుల పోలియుండి మధ్యాహ్నమున జూదమునందు సమస్తంబు నోడి దిగంబులై నిరాధారులై యుందురు. సుతు లనువలలచేతను గపటకూటరచనలచేనొప్పు మాట లను బాణములచేతను గాయను లనుబోయలు మూఢు లను లేడుల శుర్వస్వము నపహరించుచున్నారు. నష్టస్వరములను బదములను క్షణకాలముపాడి లక్షలు గడించియును నా కాదాసీపుత్రుఁడేమో యిచ్చు ననుకొంటి నని యసంతృప్తిచే దుష్టగాయకుఁడు దుఃఖించును. సాధువులకు ద్విజులకుఁ బెద్దలకు నుపకరింపక సకలశోకాకలితమైనలక్ష్మి పాడువాండ్రం జేరుట దానికి శాపకారణమైనది.

చాలనాశ్లకు సభలోనికి వచ్చిన నారదుం గాంచి యింద్రుండు భూలోకమునందలిరాజుల వృత్తాంతము లేమి యని యడిగెను. దాని కామాని జయశాలు లైననరచాలురు భూమిలో బహుదానధర్మములతోఁ గూడి శతక్రతువులు గావించి యింద్రయోగ్యమైనభోగము లనుభవించుచుండి నిచ్చును వరుఁబని గుబేరుని లెక్క సేయుట లేను ; నీవు శతక్రతుఁడ వగుట, మేము బహుక్రతుల మని నవ్వుచున్నా రనియెను. అందుపైఁ గోపించి దేవపతి మర్త్యలోకములోని ప్రభువుల ధన మపహరింపఁ బిశాచములను విడిచిపెట్టెను. గీతము లనుమంత్రములు సురపతియొ

ద్వ నేర్చికొని మాయాదాస, ఉంబరదాస, వజ్రదాస, క్షయదా
స, లుంతదాస, ఖరహరదాస, ప్రసిద్ధదాస, బాడబదాసులను.
నెనమండ్రు పిశాచములు మొదట భూలోకమునకు భయంక
రాకారములతో వచ్చి పెద్దవెడల నోళ్ళతోఁ గొందఱుపాటకు.
లను గల్పించిరి. ఆవారిచే మిగుల ధనము హరింపఁబడి రాజులు.
యజ్ఞములు చేయుయత్నము మానుకొనిరి. వారే మాయచేత.
భూపతుల కర్ణములలోఁ జొచ్చి కర్ణపిశాచము లనుపేరున హృ
దయముం దొంగిలించుచున్నారు. కావున నీవికారరూపుల నే.
నరేంద్రుఁడు తనరాష్ట్రమున నడుగిడనీయఁడో యాతనికి భూమి
సకలార్థసంపత్తులను గూర్చుచు. యజ్ఞాదికములు సాగునట్లుచేసి
తా నాప్రభున కధీన మగును. నటవిటానులు దేశసంచారులు
వేసగాండ్రు మున్నగువా రైశ్వర్యసస్యములకు మిడుతలవంటివా
రు. ఆకారణమున వారిం జేరనీకుండ ధనమును రక్షింకొనవల
యును. అపాత్రదత్త యైనలక్ష్మీదేవియాక్రందఁధ్వనివలెఁ బలువు
రు గాయకు లొక్కచోఁగూడిన రాగధ్వని బైలు వెడలును.

అష్టమసర్గము.

బంగారుపనివాండ్రు హరించుకళయందు ధ్యానముకలవా
రైన యోగులు. తమయింట నెంతధన మున్నను లేమిని బ్రక
టించుకొందురు. సకలధనములకు సారము, సంపద గలయపుడు.
భూషణ మగును, విషత్తులలో రక్షించు, నిట్టి తేజోవంతమైన బా
గారును బాపాత్ములు దొంగిలించుచున్నారు. ముట్టుకొనినంత నే.

సువర్ణమును (మంచికులమును) గాంతిహీనము గావించి దూషితము చేయుచున్నారు. కావున వీరు నిత్యాశుచులు. చూడాలసమానులు. వీరలయొద్ద మృగు వగునది గరుకైనది రెండువిధములగు గీటుతాళ్ళుడును. ఒకదానిపైఁ గీచిన మంచిబంగారు వన్నెయే చెడును. రెండవదానిపై గీచినఁ జెడబంగారు మంచిరంగుగాఁ గనబడును. కొనునపుడు విక్రయించునపుడు వా రారెంటి నుపయోగింతురు. జిడ్డుతోఁగూడినవి చెమ్మగిలినవి మట్టివి యిసుకతోఁ జేయఁబడినవి వేడివియు నయి యెరుతెఱఁగుల తూనికెత్తాళ్లు వారియొద్దనుండును. మూతగలది ప్రకటముగాఁ గరఁగునది కరఁగుచున్న బంగారు గసముఁ బీల్చునది రాగికలిపినది సీసపురజము గాజుపొడి మొదలగువానితోఁ జేసినదియు నను నాఱువిధములగు మూస లుండును. వంకరముఖముగలది, యెగుడు దిగుడు చిప్పలుగలది, చిల్లుచిప్పలుగలది, యడుగునఁ బాదరసముంచునది, మట్టిది, విజ్జోడుదండముగలది, ముళ్లుపడిన త్రాడులు గలది, తారము కుడుర్చుకొనుట కొక్కవైపున గుడ్డసంచుకలది, పెక్కుత్రాడులుగలది, యెల్లపుడు ముందునకువ్రాలునది, గాలికిఁ గదలునది, సున్నితమైనది, మోటుది, పెనుగాలిచే దూళిపడినది, నిర్జీవయు, సజీవయు నను పదాఱువితములతక్కెడ లుండును. మఱియు వారు నెమ్మదిగను, వేగముగను, నడుమనడుమ మానుచును, పూయనుశబ్దము గలుగునట్లుగను, గ్రుక్క త్రిప్ప కుండగను, దుంపురులు పడునట్లును నాఱురీతుల ని ప్పూఁదుదురు. వెండియు జ్వాలలెగయనట్లు పొగచుట్టుకొనునట్లుల వికసిం

చురీతిని మందాగ్నిగను మిడుగురులు లేచునట్లుగ నంతకుముం
 దే రాగిముక్తలు కాలుచున్నరంగుమంటలు బైలుదేలునట్లుల నా
 టుతెఱంగులఁ గుంపటిలో నిప్పురాజుబెట్టుదురు. కంసాలి పనిఁ
 జేయించుకొన వచ్చినవారితో నేవియోప్రశ్నలువేయును, కథ
 లు చెప్పును, చిత్రములు పలుకును, గోకికొనును, ఎరుటివాని
 వస్త్రపుఁగొంగు పరీక్షించును. ఎంతప్రాద్దుపోయిన దని సూర్యు
 నివంకఁ జూచును, వికవికనవ్వుచుండును, ఈఁగలఁదోలికొనును,
 గాతుకముం గనఁబఱచును, ఒకరొకరికిఁ గయ్యమువెట్టును, నీటి
 చెంబు బోరగిలఁద్రోయును, గడియగడియకు బైటికిఁబోవును,
 ఇవి పండ్రెండును వాని చేష్టలు. రత్నాదికఘటితమగు నగలపై
 నుప్పు కారమును బులిమి యగ్నిపైనుంచి రంగుమార్చివేయును.
 ఇనుప సిబ్బెలత్రాసులో నొకదానిలో బంగారుంచి రెండవదాని
 క్రింద భూమిపై సూదంటురాయిపెట్టును, దానిచేఁ దూనికెఱా
 యి వేయకున్నను రెండవవైపున నున్న సువర్ణముతో సరితూ
 గును, లక్ష్మపెట్టవలసిన గుల్లవస్తువులలో బంగారుతుచుకను దాఁ
 చును. దానిని లక్ష్మపెట్టునపుడు సులభముగాఁ బైకిఁ దీసికొనును.
 మెఱుఁగుపెట్టదలఁచిన నగలకు సువర్ణమంటించును. మెఱుఁగి
 సుకతోఁ దోమునపుడు సుకరముగాఁ దీసికొనును. మంచిబంగా
 రునగను దాఁచి చెడ్డబంగారునగను దానికి మాఱు మెఱుఁగు
 వెట్టియిచ్చును. పుచ్చుకొనునపుడు తూపు. యిచ్చునపుడు
 దూఁచరు. తూఁచినను సరిగాఁదూఁచరు వన్నె మొరలగునవి
 యుఁ జక్రగఁజూడరు. కొన్నిదినములైన పిమ్మటఁజూచినఁ గాలహం

రణమైనది కావున నఱిగిన దని చెప్పుదురు. కరఁగుచున్నపుడు
మంచిదానిలోఁ జెడ్డనువర్ణము కలుపుదురు. ఎన్నివిధములుగానో
యున్ననగల నన్నిటి నొక్కమూసలోనే కరఁగించుట మొదలగు
నఱువదినాలుగు మోసములు కంసాలులయొద్దఁ గలవు. ఇక్కల
లన్నిటిలో మంచికల వారువా రిచ్చిన సొమ్ము నగలును బట్టుకొని
యొక్కరాత్రి చెప్పుకుండ నెక్కడికేని బాటిపోవుట. ఇవి మొదలగు
కంసాలుల కలలుతెలిసికొనుట కెన్నఁడైన వీలయినవి యఱు
వదినాలుగు. ఇతరములు పెక్కులు కలవు గాని వానిని సహస్రా
క్షుఁడును గనిపెట్టలేడు.

భూమికతిదూరమున మీఁదుగా మేరుపుపర్వతమున్నది.
అది యంతదూరమున నుండుటకుఁగారణము ముఖ్యముగా ఘో
రులగు నీస్వర్ణకారులు హరింతు రని భయమందియే కావ
చ్చును. ఆమేరుపర్వతము బంగారుతాళ్ల సొదన నెలుకలు
నివసించి క్రమముగా మన్నంతయుఁ ద్రవ్వించు తాళ్లు కొటికివై
చుదుఁ గొండయంతయు నొడ్డగెడవుగాఁ బడునట్లు కావింపసా
గెను. అప్పుడు సువర్ణశిలలు మూషకములు తఱిగివేయఁగా
బైలుదేఱిన రజంబు దిక్కులెల్లఁ గప్పి కపిలరంగులు గలవిగా
నుండెను. అట్టి గిరిస్థితింగాంచి దేవతలు ప్రళయమువచ్చునేమో
యని శంకింప దివ్యజ్ఞానమున నగస్త్యుఁ డంతయుఁ దిలకించి యి
ట్లనియెను. ఈయెలుకలు పూర్వమున బ్రహ్మఘ్నులైన రాక్ష
సులు. వీరుదేవదానవయుద్ధములోఁ జంపఁబడినవారు. అట్టివారు
మరల నెలుకలైపుట్టి మేరుపుం బడఁద్రోయయత్నించుచున్నారు.
మీయొక్కయాశ్రయభంగము కాకుండ మీ రామెలుకలం జంపవ

లయును. అనుమునీంద్రువాక్యబులానించిదేవతలుమూషికముల
బిలంబులనిండ నూదరగొట్టి పొగఁ జొన్ని చంపిరి. ఆయెలుకలే
మరలభూలోకమున స్వర్ణకారులై పుట్టిరి. కావుననే జన్మాభ్యాస
మును విడువం జాలక యిప్పటికిని బంగారురజమును సంగ్రహిం
చుచున్నవారు. కాఁబట్టి రాజునకెల్లపుడును జేయవలసిన దేమ
నిన:-విషమిడి చంపుకుష్టులు, దారికొట్టువారు, చోరులు లేని
మయమందు స్వర్ణకారులను నిగ్రహింపఁదగును.

నవమసర్గము.

ఈసముద్రమేఖలయగు భూమండలమున వంచకులు
చేయు మాయ లపారములు. చేపలను బట్టుటకు బోయలు
వివిధజాలములం బచ్చనల్ల ముగ్ధులను మోసముచేయుట కనే
కమాయలను గల్పింతురు. సర్వధనముకంటె నుత్తృప్త మయిన
ప్రాణములను జనులు వైద్యులచేతులలోఁ బెట్టుచున్నారు. వీరు
లేనిచో విరహమువలె దుస్సహము. బహుత్వములు, నుగ్రులునై
గ్రీష్మధివసములువలె శోషిల్లఁజేయుదురు. తాము నేర్చికొనిన
మందు పనిచేయునా చేయవా యను సంశయముచేఁ బ్రతిరోగి
యందును సర్వవిధౌషధములను నడిపించి వేలకొలఁది నరులం
జంపి పిదప నౌషధసిద్ధు లగుదురు.

రాశి చక్రము వేసి ముఖవికారముతో రాసులు గ్రహ
ములు లెక్కించుచుఁ బెద్దతడవు మిన్నకుండి యాకాశమునఁ జంద్రు
నితోఁగూడు విశాఖానక్షత్రమును జెప్పుచుఁ బ్రశ్న యడిగినవా

ఓకిఫలము దెలియఁజేయును గాని పెక్కురు జారులతో సంచరించు
తన యిల్లాలిసంగతి జ్యోతిష్కుఁడు కనిపెట్టలేడు.

మొదటఁ దనఁగన మంతయుఁ జిత్తువులు వ్రాయుట
నేర్చుకొనుటకై వెచ్చించి తుద కేధనికునో రసికునో పట్టుకొని
చిత్రకారుఁడు వాని విత్త మంతయు బూడిదపాలు చేయును.

ధాతువాది, నేను శతవేధి సిద్ధుఁడను గాని సహస్రవేధి
సిద్ధరసము నొక్కదానింజేసితిని. దానిని భుజించినబలముకలుగును,
ఐశ్వర్యము కలుగు నని చెప్పుదుఁ దానుమాత్రము దుర్బలుఁడై
దిగంబరుఁడై తిరుగుచుండును. మఱియు రాగిచెంబువంటి బోడి
తలతో రసాయనములు పెక్కులు తినుటచే ముసలితనముం బొ
దినట్లు నరసిన శరీరము గలిగిన ధూర్తుఁడు, బట్టతలవాండ్రకుఁ
జిమ్మచీకటి వంటి తలవెండ్రుకలు బైలుదేలుట కుసాయములు
చెప్పి మోసము చేయును.

సిద్ధు లనుమాటలు వినితార కాసురశంబరాసురుల భార్య
లంగూడఁ బొందవచ్చునని కొందఱు కాముకులు బిల్వఫలాదు
లతో హోమములు గావించి యాపొగచేతనే గ్రుడ్డివారై యే
డ్చుచున్నారు. పెక్కుండు, మూఢులం జేరి “యాకాశపుష్పము
దొరకెనేనిభేచరస్త్రీలు సులభసాధ్య లగుదురు, దోమ యెముక
సంపాదించినచో దానివలన ననేకసిద్ధులు కాఁగలవు, నల్లగుఱ్ఱపు
మాత్రముతో వత్తిచేసి దీపము వెలిగించి చూచితినా గగనం
బునఁ గలదేవేంద్రభవనము కనఁబడును, కప్పకొవ్వు పూసికొం
టిరేని నరు లన్నరసలకుఁ బతు లగుదురు” అని చెప్పు సిద్ధులకు

లోపడి లోభముచే, నేమో! చేసితిమా సంభవించు నేమో
యని మోసపోవుచున్నారు.

కామతంత్రమూలమగ్ర మెఱుంగని వశ్యాకర్షణ సిద్ధు
లు వీధులలో నిలువంబడి స్త్రీలకు రక్షలు కట్టుచున్నారు. మా
ర్గములలో నిలిచి కుత్సితయోగులు కొందఱు దుర్బోధలు చేసి
యెఱుకలవాండ్రవలెఁ దెలివితేనివారి ధనదారామలను హరిం
చుచున్నారు. ఈమె చేతులలోని రేఖలుమాత్రము బహువిపు
లముగా నున్నవి కాని పెనిమిటి చలచిత్తుఁ డెట్లయ్యెనో యని
చెప్పుచు సాము ద్రికుఁడు కులకాంతల కోమలకరతలములం బట్టు
కొని నలఁపును. అంజనము వేయువాఁ డొక్క వేలిమీఁద నీటి
బిందువుంచి దానిలో నొకకన్యం గాంచుచున్నట్లు వివిధ ప్రశ్నలు
వేయునుగాని దొంగ లెత్తుకొని పోయిన వస్తువులనుమాత్రము
గానలేడు. మంత్రరహితములగు ఝద్రుధూపములచే ఝద్రుదే
వావేశముంబొందితిమని ప్రలాపకారులై ప్రభువులచే దెబ్బలుతి
నుచుఁ దిరుగుచుఁ గొందఱుండురు.

ఈ నాచంకలోని పుస్తకము నాగార్జునతంత్రము. దీని
వలన బహుసిద్ధులు లభించును. కనుంగొనుఁ డని ధూర్తులు
కొందఱు షరులవితము భస్తము గావించుచున్నారు.

యక్షీపుత్రు లను కొంతమంది కపటజపములు నసత్య
ధూపములతోఁ బూజింపఁబడుదురు. వారికిఁ బ్రత్యక్ష ఫలము దారి
ద్ర్యమును రాజక్రోధమును.

ఈధనికుఁడు నాకూతును గొనిపోయి పెంచుకొను
చున్నాఁడు. ఆచిన్నది నాది, యని చెప్పుచుఁ దగవు పెట్టి కన్యా

రముగాఁ గొంతధనము వారియొద్దఁ గొని పలువురు జీవించుచు
న్నారు. ఇఁగితజ్ఞుఁడు, నచింత్యుఁడు, మర్తజ్ఞుఁడు నని కొందఱచేఁ
బొగడఁబడుచు మప్పుదలచే మాటలాడక కూర్చుండువాఁడు
హృదయచోరుఁడు.

బూడిదపూసికొనిన వేశ్యలు, ముదిలంజలు, శ్రమణలు,
గణికలు, వీరు కులస్త్రీల ధనశీలములను హరింతురు.

ధనముగల తరుణవిధవ తనకుఁ దగిన పతికైయత్నిం
చును. అందుకుఁ దగిన ధూర్తుఁ డొకఁడు సిద్ధపడి యామె
సర్వస్వమును హరించును.

దిన దినము కూలి పుచ్చుకొనుచు వడ్డంగులు, గోడలు,
పెట్టు తాపిపనివాండ్లు మున్నగువారు సరిగ పనిచేయక విఘ్న
ములు గావించుచుండురు కావున వీరు కాలచోరులు.

హస్తలాఘవాదాలు బాగుగ నేర్చి ప్రసిద్ధులగు జూద
గాండ్లు తాము వినోదక్రీడలయందును బాచికలయందు నేర్పు
మని దేశములు తిప్పుచుండురు.

వారియింట వారియింట భోజనము చేయుచు, జూద
మున బానమున వేశ్యలకు బహువ్యయము చేయువాఁడు
గృహచోరుఁడు.

శాస్త్ర మబద్ధము, పరలోక మెవ్వరిచేఁ జూడఁబడినది,
యనుచు నిరంకుశంబగు మత్తమాతంగమురీతి దిరుగుచు డబ్బే
ప్రధానమని లోభముచే ఋణముపడినవారిని బాధించి గడించు
వ్యాడు లోభచోరుఁడు.

రాజసభ లనుసముద్రముల నడుమ సతతభక్షులై బడ
బాగులవలె వెలుంగుచు జనుల ధనమనసామలఁ దగులఁ
బెట్టువారు భట్టాఖ్యులగు న్యాయచోరులు.

విభవాంభోరుహమధుపములు విపదనిలవేగ విముఖులు
శగు చెలికాండ్లు లక్ష్మీలతచేఁ బిలువఁబడిన సుఖచోరులు.

అపూర్వముగా నొక్క స్వల్పవిషయముం గల్పించి
యసంబద్ధమగు దానిని విశేషించి వర్ణించి హర్షముం బుట్టింపఁ
జూచువాఁడు కర్ణచోరుఁడ.

దోషములను గుణములుగ స్తుతించుచుఁ జతురవచన
మలచే వినువానికి శ్రద్ధను గల్పించి యభినవసృష్టి నొనర్చు
వారు నిరాచారు లగు స్థితీచోరులు.

అతీయత్నమునఁ బరగుణములను గప్పిపుచ్చి తనగుణ
ములం బ్రకటించుకొనఁగోరు పరమ ధూర్తులు మూఢులహృద
యములం బ్రవేశించు గుణచోరులు.

ఒక్కరి కొకరియందఁ గలగాఢానురాగమును లేక వాల్ల
భ్యమును విచిత్రమగు పిశునస్వభావముచేఁ దమపైకి మర
లించుకొని మాత్సర్యముచే మొదటివానికి హానిగలిగించువారు
వృత్తిచోరులు.

శవదమరహితుఁడు భక్తిశూన్యుఁడు తీవ్రవ్రతదుర్గ్రహ
గ్రస్తుఁడు నై సాధువులను దనకుఁగల కలిమిచే నవమానము
చేయువాఁడు క్షీచోరుఁడు.

రాజసభ లనుసముద్రముల నడుమ సతతభక్షులై బడ
బాగులవలె వెలుంగుచు జనుల ధనమనసామలఁ దగులఁ
బెట్టువారు భట్టాఖ్యులగు న్యాయచోరులు.

విభవాంభోరుహమధుపములు విపదనిలవేగ విముఖులు
శగు చెలికాండ్లు లక్ష్మీలతచేఁ బిలువఁబడిన సుఖచోరులు.

అపూర్వముగా నొక్క స్వల్పవిషయముం గల్పించి
యసంబద్ధమగు దానిని విశేషించి వర్ణించి హర్షముం బుట్టింపఁ
జూచువాఁడు కర్ణచోరుఁడ.

దోషములను గుణములుగ స్తుతించుచుఁ జతురవచన
మలచే వినువానికి శ్రద్ధను గల్పించి యభినవసృష్టి నొనర్చు
వారు నిరాచారు లగు స్థితీచోరులు.

అతీయత్నమునఁ బరగుణములను గప్పిపుచ్చి తనగుణ
ములం బ్రకటించుకొనఁగోరు పరమ ధూర్తులు మూఢులహృద
యములం బ్రవేశించు గుణచోరులు.

ఒక్కరి కొకరియందఁ గలగాఢానురాగమును లేక వాల్ల
భ్యమును విచిత్రమగు పిశునస్వభావముచేఁ దమపైకి మర
లించుకొని మాత్సర్యముచే మొదటివానికి హానిగలిగించువారు
వృత్తిచోరులు.

శవదమరహితుఁడు భక్తిశూన్యుఁడు తీవ్రవ్రతదుర్గ్రహ
గ్రస్తుఁడు నై సాధువులను దనకుఁగల కలిమిచే నవమానము
చేయువాఁడు క్షీణచోరుఁడు.

నేను జేయు మాసోపవాసమునకు ఫలముగా రాత్రి నేను
 లక్ష్మిని గాంచితిని. పద్మము చేతఁ బట్టుకొని మీయింటం బ్రవే
 శించినది. మీపై బ్రీతిఁబొందితి నని నుడివినది. న న్ననిశముం
 గొల్పుచున్నారు, వీరు నాకు దాసు లని మిమ్ము గుఱించి నా
 తోఁజెప్పిన దని సాధారణుల యిండ్ల ధూర్తులు పొగడుచు మె
 లంగుచుందురు. నగరోపద్రవముపట్టునఁ బురమహోదయంబున
 యజ్ఞవాహాదులను బంధువేషములం బరులలోఁగూడ ధన్యా
 నులు కొఱకుఁ గొందఱు ప్రవేశింతురు. తనతోడివారు మద్య
 పానము చేయునప్పుడు తాను మాని రాత్రులెల్ల జాగరూకుండై
 మేలుకొని సేవావిషయమునందు ధ్యానపరుండై యుండువాఁ
 డేదియో దుష్టార్థము చేయ నూహించుచున్నాఁడని యెఱు
 గునది. ప్రతివచన మీయఁడు; ఇచ్చినను విషమముగను గద్గ
 దకంఠముతో నిచ్చును. నష్టముఖుఁడు సోచ్ఛావ్వసుఁడు వడంకు
 వాడును దొంగ. అనవరతము నాచారయుతుండై యుండఁ
 గోరును, డంబముగా నగపడును, తలంచుకొని యున్న దుష్ట
 త్యములం గప్పియుంచు నిట్టి గుణంబులు గలయాతఁడు పాపా
 త్తుఁడు. ప్రత్యక్షముగాఁ గాని చాటున నేని చేసినది చేయని
 యట్లు, చెప్పినది చెప్పనియట్లును నిర్వికారుండై చెప్పవాఁడు
 నరులకు భయస్థానమే. ముగ్ధభావముం గృత్రిమముగాఁ గల్పిం
 చుకొని మండునివలె స్త్రీవేషభాషలతో మగువలనడుమ సంచ
 రించుచుండు నాతఁడు నిశ్చయముగఁ గామదేవుఁడే. ఎల్లప్పుడు
 నధోముఖుండై సంపద యున్నను మలినవస్త్రధారి యై కోశా

గారమున నున్నవ్రాయసకాఁ డాధనాగారమున కెలుకయె. తన-
యింట దినమంతయు నుండియేని బండుగులయింట నుండి కాని-
యితరగృహకథలు చెప్పు నాతఁడు చారుఁ డని యెఱుంగునది.
అతని నింటఁ జేరనీయరాదు. నిందార్హములగు కార్యము లొన-
ర్చి దండింపఁబడి బహుకాలము శిక్షింపఁబడినాతని దగ్గఱదీ-
యుట బ్రతికియున్నంతవఱకు భయమును దనయింట స్థిరరాశి-
యందుంచుకొనుటకే. మూర్ఖనిజేరి వానిరహస్యము లన్నియుఁ
గనిపెట్టి వినోదమునకువలె వానినలనఁ జేయఁబడినకృత్యము-
లనువిని యాతని సంగతిపరులతోఁ జెప్పెన నని భయపెట్టి తమవ-
లలలో వైచుకొను ధూర్తు లనేకులుగలరు. రాజశాసనవిరుద్ధము
లగు నాణెములో, కృత్రిమలిఖితము లగు పత్రపుకాగితములో-
ధూర్తులు కొందఱు ధనికునింట నెవ్వరికిఁ దెలియకుండఁ బెట్టి
పోయి పిమ్మట వానికి ధననాశముం గావింపఁ జూతురు. ఆపూ-
టకు గతిలేక సంపన్నుని పంచఁ జేరి కడుపునింపుకొనుచు నెల్ల
వాఁతో శాస్త్రవాదములు చేయుచుండువాఁ డాగృహస్థునికై
వేచియున్న పాశహస్తుఁ డగుయముఁ డనుటకు సందేహము
లేదు. లజ్జాధనుఁడు, కులీనుఁడు, శుద్ధశీలము మర్యాదయుఁ
గలిగి జనులచేఁ బొగడఁబడువాఁడు నగు సజ్జనుఁడు ధూర్తసహ-
వాసముండెనా యేదో నీచస్త్రీసంహర్క మున్నట్లు వానిచేలోక-
మునకు వెల్లడి చేయఁబడుచు లజ్జాభరమున స్త్రీవలె నగుచు-
న్నాడు. పెనిమిటి గ్రామాంతరమందున్న ముగ్ధులగు మానిను-
లను దుష్టులు చూచినదియుఁ జూడనివియుఁ గ్రూరములు నబ-
ద్ధము లునగు వచనములచే మోసము చేయుచుందురు. జనస-

మృగములో సాధువేషముతోఁ జొచ్చి భూషణాదులను ధూర్తులు దొంగిలెంతరు. ఎవ్వరైనఁ బట్టుకొనిన నవ్వుటాలకుఁ దీసితిమందురు; అట్లుకానినాఁడు వానినిహరితురు. మఱికొందఱు డాఁబికవేషములతో నితరదేశముల నందఱయొద్ద ధనమును వివిధమిషలమీఁద సంగ్రహించి కుంభములన్నిండించిభూమిలోఁ బాతిపెట్టి నాయొద్ద సాములేదని (దివాలాయని) చెప్పుచుఁ గొన్నియేండ్లక్కడ బీదపడినట్లుండి యొక్కనాఁ డాధమును సంగ్రహించుకొని చెప్పకుండ స్వదేశములకుఁ బాతిపోవుదురు. పలువురు దాష్ట్యములు శుభ్రకనకభూషణములు మృగవస్త్రములు మున్నగునవి ధరించి సభమముతో విరోధులచే నిర్జింపఁబడిన రాజపుత్రుల మని ధనికులయింట డాగినట్లుండి మోసము చేయుదురు. ధూర్తులచే నమ్మబడు మేకలను దమయింట బలిసిన దాష్ట్యపృషభముల నిచ్చి పుచ్చుకొని వెట్టివారు పిమ్మట దాఁఖింతురు. పాపులు, “గొప్పవారమని సంపద యిన్నపుడు యాచకుల నాక్షేపించుచు నిచ్చుచుండు” రని యసూయపడుచుండ వారికిఁ బేదవారుకూడ భయముచే నెక్కడ నైనఁ గొంతవిత్రము సంపాదించి యిచ్చెదరు. ప్రాతభుజకత్రముల పుస్తకములో వివిధములగు చక్రాదలు లిఖించి యిందు విశేషార్థమున్న దని దానిం జంకఁ బెట్టుకొని దేశదేశములు తిరిగి కృత్రిములు ధనవంతులయొద్ద వేలకొలఁది దోచుకొందురు. కొందఱు విదేశములందు గంగాయాత్రకై బయలుదేటితి మని చెప్పుచు నివసించి చనిపోయిన బంధువుల పేరులు చెప్పి ధనముం గడింతురు. వేశ్యలు మగ్గులకు రాత్రులు గోచిపెట్టి యింటికిఁ బంపింతురు.

ధూర్తులు వానినే కూటరూపము (కోటారూపాయలు) లిచ్చి
వంచించుదురు. వర్తకులయంగడిలో బహుమూల్యము లగు వస్తు
వులు పుచ్చుకొని యిదిగో సొమ్ము తెచ్చెద నని నమ్మకమునకై
యక్కడఁ జెవిటివానినో మూఁగవానినో యుంచి నిమిషములో
వంచకులు మాయ మగుదురు. కించిత్పరిచయముచేతను, గొం
చెము దర్పముచేతను, నించుకస్వకల్పన వలనను, గొంతవివా
దలచేతను, నొక్కింత కలహమునను సర్వజ్ఞులగువంచకులు దిరు
గుచున్నారు. లేనిదే ధన మున్నట్లు నటించుచు, గ్రంథములఁ
జేతఁబట్టి విద్వాంసులట్లు చరించుచు, గణాభిజ్ఞులనీతి నడయా
డుచు, వర్ణనాశూరు లగుచు, జతుర్ముఖులై ధూర్తులు ప్రబలుచు
న్నారు సర్వావయవముల నాడించుచు నింటిపై విరక్తిగనఁబఱచి
ఋరదేశమున కేగి స్వేచ్ఛాచారియగువాఁడు మహాధూర్తుఁడు.
నూతేండ్రక్రిందటి యుసిరికాయ భక్షించి యీయోగమును శ్రీ
ఋత్వతమునందుండి సాధించితి నని గురువుల యొద్ద శకునముం
జెప్ప స్తరణము నటించువాఁడును ధూర్తుఁడే. ఇట్టివి స్వల్పరీ
తిగ నఱువదినాలుగు విధముల మాయలను జెప్పితిని, గాని,
వంచకుల మాయాసహస్రము నెవ్వఁడు తెలిసి కొనఁ గలఁడు?

దశమస్కంధము.

ఇవి యన్నియు వంచకులు చేయు వంచనలు. వీని దెలి
సికొని జాగ్రత్తగానుండఁ దగినదియే కాని తెలిసినవిషయములు
గదా యని తా మాచరింపఁగూడదు. ఈకథాకలాప మభివృద్ధి
కొఱకు జ్ఞానవఁతులు తెలిసికొనుటవిధి. ధర్మకళలు—మఖ్య

ముగా భూతదయ గలిగియుండుట, పరోపకారము, దానము, శాంతి, అసూయలేమి, సత్యము, లోభము విడనాడుట, దయయును. అరకళలు—నియమపరిపాలనము, ఎల్లపుడు జాగ్రత్తగా నుండుట, ^{ధి}చేయవలసినదాని నెఱుంగుట, స్థానత్యాగము, పటుత్వము, తొందరపడకుండుట, స్త్రీలను విశ్వసించుకుండుటయును. కామకళలు—వేషశోభ, పేశలత, చారుత, గుణోత్తర, నానా విధలీలలు, వనితాచిత్తజ్ఞానమును. మోక్షకళలు—జ్ఞానాదరము, శమము, నిరాశ, సంతోషము, సంగత్యాగము, పరమప్రకాశమును, మత్సరము విడనాడుట, ప్రియవాదిత్వము, ధైర్యము గలిగియుండుట, వైరాగ్యము, పరమార్థచింత, యీయైదును సిగ్ధకళలు. సత్సహవాసము, కామజయము, శౌచము, గురు శుశ్రూష, సదాచారము, శ్రుతము, యశస్సునం దభిరతి యచు నేడును శీలకళలు. తేజము, సత్త్వము, బుద్ధి, న్యవసాయము, నీతి, ఇంగితజ్ఞానము, ప్రాగల్భ్యము, సుసహాయము, కృతజ్ఞత, మంత్రగోపనము, త్యాగము, అనురాగము, ప్రతిపత్తి, మిత్ర సంపాదనము, అహింస, చుటుకుదనము, ఆశ్రితవాత్సల్యము నను పడేడును బ్రభావకళలు. మహానము, లౌల్యవృత్తి లేమి, యాచింపమి యీమూడును మానకళలు:—ఈయఱువదినా లుగుకళలును మొత్తమున నేర్పరులచే గ్రహింపఁబడఁదగినవి. సమానవిరోధమున్నచోటనే దండెత్తినను నమస్కరించినను. బహుదయ మైనచోటనే వైరముమాపుట. ఆర్తులపైఁ గరుణ, దుఃఖములో ధైర్యము వహించుట, సుఖపడుచున్నపుడు గర్వము లేకయుండుట, ఐశ్వర్యమున్నపుడూదఱకుఁ బంచిపెట్టుట, సంశ

యస్థలములలో నాలోచన చేయప్రజ్ఞ, కూడనివానియందు విముఖత యీపదియును మనుష్యున కౌషధములు.

సత్యములలో గురువచనము సారతర మయినది; చేయ వలసినపనులలో గోద్విజసురపూజనము సారతరము; పాపము ల లోభము, సర్వోపతాపములఁ గ్రోధంబు సారతరము. సర్వ సుగుణులయందుఁ బ్రాజ్ఞుఁడు సారతరుఁడు; విభవము గలవానికిఁ గీర్తి సారతరము; దుఃఖములలో నేవ సారతర మైనది; కాల పాశంబులం గట్టువడుట కాశ, కోటిశ్వరులకు దానము, హాయి గానున్నవానికి విరోధము లేకయుండుట, మానహాని చేయుట కు యాచించుట, కష్టపడువారి మఱిత బాధపెట్టుటకు దారి ద్రవ్యమును సారతరంబులు; దారిబత్తెమునకు ధర్మ మాధారము. సుందరవదనారవిందమునకు సత్యవాక్య మలంకారము. రోగ ములలో దుఃఖము చెడ్డది. గృహసమృద్ధి చెడుట కాలస్యము కారణము. పొగడికలయందు నిస్సృహ ముంచిది. రుచియైన పదార్థములందుఁ బ్రియవచన మెక్కుడు రుచి గలది. తిమిరావహారి దర్పమే. నవ్వులపాలగుటకు దంభము కారణము. శౌచముల లో సద్రోహ ముత్తమంబు. వ్రతనియమంబులఁ జపలతయుండ రాదు. అప్రియములఁ బిశునస్వభావము, హింసావ్యాపారముల లో వృత్తిచ్ఛేదమును సారవంతములు. పుణ్యములందుఁ గరుణ యుత్తమము. చేసినమేలు మఱవకుండుట పురుషలక్షణము. మోహమతులకు మాయ యాధారము. నరకమున కేగువారు పొందినమేలు మఱతురు. దొంగలకు మిషచెప్పుట ముందు పని. స్త్రీవచనము జ్ఞాతి భేద మొసర్చును. చండారులలోఁగ్రూరుఁ

డెక్కుడు. మాయావులు కలియుగావతారులు. మణిదీపముకంటె
 బ్రకాశమానమైనది శాస్త్రము. అభిషేకములలో నుపదేశము
 సారతరము. ముసలితనము కేశములకెల్ల నెక్కుడయినది. మర
 ణతుల్య దుఃఖముం బొందుచున్నవారికి రోగమువచ్చినఁ జెప్ప
 నలవికాదు. విషమవిషమములందు స్నేహము సారతరము.
 వేశ్యానురాగమునఁ గుప్తాదిరోగములు కలుగును. భార్య సా
 సారమునకు సారము. పరలోక బుధువులలోఁ గొడుగుమొకటి
 వాఁడు. నూఱుమేకులు గుచ్చుకొన్న బాధకంటె శత్రుత్వబాధ
 గొప్పది. దుష్టపుత్రునివలనఁ గుణముచెడును. సుందరాంగులలోఁ
 దరుణవయసుగలది మిన్న. పై మెఱుంగులు వేసములువేసి తిరు
 గువారికి స్వభావసురూప ముండకున్న లాభమేమి? సంతోష
 ము ప్రభుత్వముకంటె నధికము. రాజాధిరాజభోగ మనుభవించు
 వానికైనను సత్సహవాస ముండవలెను. చింత నరుని గృశింపఁ
 జేయును. వైరము తరుకోటరాగ్నికంటె నెక్కుడుతేజముగలది.
 స్నేహితుఁడు నమ్మదగినవాఁడు. వ్యాధియందు సంకోచము తగి
 నది. నిర్జలాంధకూపములకు (నిర్గంధకుసుమమన్నట్లు రిక్తులకు)
 కుటిలత స్వభావము. స్వచ్ఛమానసులకు ఋజుప్రవర్తనముండు
 ను. కలవానికి వినయము భూషణము. దుర్వ్యసనములలో
 ద్యూతము చెడ్డది. మణులకంకణము లున్నచేతికి దానము నగ
 వంటిది. చెవు లున్నందులకుఫలము శ్రుతముండవలెను. (శాస్త్రా
 దులవినికి). చపలులకు స్నేహితులు ఖిలులు. వృథాప్రయాస
 ముకంటె దుర్జనసేవ మేలు. ఉద్యానములకుఁ గంచె రక్షణము.
 అమృతవాక్యములు గలవానికిఁ బ్రియదర్శనమున్న వన్నెయెచ్చు

ను. సుపాదించుకొను వస్తువులలోఁ దత్త్వము ముఖ్యమైనది. మూర్ఖసభకుఁ బోయిన వివేకము చెడును. సఫలతరులలో సత్తులీనుఁ డైన మఱిత లెస్స. సౌభాగ్యము కృతయుగ పురుషులకుఁ గాని లభియింపదు. రాజకులమును శంకించు మాడ వలయును. స్వభావకుటిల మయినది స్త్రీకృపయును. స్తోత్ర ముచితరీతి నుండఁ దగును. చందవాది విలేపనము నందు రాగముకంటె గుణరాగము మంచిగి. కన్యాత్వము శోకకరము. బుద్ధిహీనులపైఁ జాలిపడవలయును. సౌభాగ్యములలో విభవము మొనటిది. క్షీణమగుతులకు జనానురాగ మాధారము. వేతాళులకు మద్యపానము ప్రియము. స్వస్థులకు శాంత ముండిన లెస్స. తీర్థసేవాపరాయణుల క్తాత్రబోధయం దాస్తకి యుత్తృప్తము. లుబ్ధులకు ఫలము లభింపదు. ఆచారవిహీనుఁడు శ్మశానసమానుఁడు. స్త్రీలను రక్షించుట న్యాయము. స్రభావంతుల కింద్రియవిజయము శోభనిచ్చును. కుచ్చితస్థలమృతులకుఁ గీర్తిరాదు. మాంగళ్యములకుఁ దల్లియు, సుకృతోత్సవామృతపదేశములకుఁ దండ్రియును ముఖ్యులు. కఠినులను దండింపవలెను. వాడిగల యస్త్రశస్త్రములను ఛేదింపవలయు. నమస్తారమునఁ బాపపరిహార మగును. కృచ్ఛ్రియాచ్ఛాసులలో సౌహారము సారతరము. మానమువలన బలమబ్బును. సంసారులు కీర్తికాములుగా నుండఁదగు. నీతులలోఁ బ్రభుభక్తి దొడ్డది. రణములోనిచావు సౌఖ్యములయం దాదిది. కళ్యాణములలో వినయమును, సర్వసిద్ధులలో నుత్సాహమును, సారవంతములుపొందఁ దగినది యొక్కపుణ్యమే. జ్ఞానము పరమప్రకాశము.

సమస్తజనులును గీర్తిని ముఖ్యముగా గడించుకొనవలయును. సమస్తవర్ణముల వారితో బ్రాహ్మణుల ట్టి కలాకలాపమునఁ గుళలుఁడు సర్వాస్థితత్త్వవిజ్ఞాని యనియు, నీగోకమున మిగుల శ్రేష్ఠుఁ డనియుఁ దెలియఁదగినది. శుభాశుభమాలము లగు నీనూఱుకలల నెవ్వఁడు గ్రహించునో వానికే దృష్టావృష్టరూపి యియైనలక్ష్మీ వ్యవహారములగుఁ గరగత మగును.

ఇట్లవి మూలదేవుఁడు శిష్యులకుఁ జక్షుగ బోధించి యిండ్ల కనిపి కిరణకళికావిలాసమగు మిగిలినరాత్రిని స్వగృహమున విశ్రాంతిఁ బొందెను.

కేళీమయము, స్థితవిలాసకలాభిరామము, సర్వాశ్రయాంతరకళల నెఱిఁగించునది, లోకోపదేశవిషయము, సుకథావిచిత్రము నగు నీకళావిలాసము సజ్జనులకుఁ జెలివలె నగుంగాత !

క్షేమేంద్రమహాకవి ప్రతిభాసముద్రమునుండి వెడలిన యీకళావిలాసము సత్పురుషులకు శశివలె హృదయాకరముగావించుఁ గాత !

ఇది క్షేమేంద్రమహాకవివिरచిత సామస్తోతకళావిలాసమునకు.

క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుచేఁ చేయఁబడినఁ తెనుఁగు.

సంపూర్ణము.